

UPPSALA
UNIVERSITET

Institutionen för ABM, estetik och kulturstudier
Biblioteks- och informationsvetenskap

Lokalsamlingen

– biblioteksresurs i samverkan?

Sabina Andersson

Magisteruppsats, 20 poäng, vt 2002
Institutionen för ABM, estetik och kulturstudier
Handledare: Sten Hedberg

Uppsatser inom biblioteks- och informationsvetenskap, nr 118

ISSN 1650-4267

De studiebesök, vid vilka intervjuerna som ligger till grund för denna uppsats har ägt rum, har kunnat genomföras med hjälp av ekonomiskt stöd från BIBSAM.

Inledning	3
Bakgrund	3
Syfte och frågeställningar	4
Forskningsöversikt, begrepp och teori	4
Lokalsamlingar och lokalhistorisk forskning	5
ABM-samarbete	6
Det livslånga lärandet	8
Allmän presentation av lokalhistoriska källor	9
Arkiv	10
Museer	11
Bibliotek	11
Metod och urval	12
Lokalsamlingen i närbild	15
Lokalsamlingar i åtta Mellansvenska län	15
Eskilstuna stads- och länsbibliotek	15
Falu Stadsbibliotek.....	16
Gävle Stadsbibliotek	18
Karlstad Stadsbibliotek	19
Linköping Stadsbibliotek	20
Uppsala stadsbibliotek	22
Västerås stadsbibliotek	23
Örebro Stadsbibliotek.....	26
Lokalsamlingen – ett tvärsnitt	28
Målsättning	28
Organisation och ekonomi	31
Intern organisation.....	31
Omfattning och uppbyggnad	32
Medietyper, ämnesområden och volymer.....	32
Urvals- och avgränsningsprinciper.....	34
Förvärvskanaler	34
Förvaring	35
Verksamheten	35
Marknadsföring.....	36
<i>Webbsidor</i>	37
Tillgänglighet	38
Personella och ekonomiska resurser	39
Hur och av vem används lokalsamlingen?	39
ABM-samarbete	40
Diskussion och analys	43
Varför har folkbiblioteken en lokalsamling?	43
Synen på lokalsamlingen idag	45
ABM-samarbete och lokalsamlingen i framtiden.....	48

Sammanfattning	51
Käll- och litteraturförteckning	53
Opublicerat material	53
Publicerat material	54
Elektroniskt publicerat material.....	55
<i>Bibliotekskataloger</i>	56
Bilagor	57
Bilaga 1: Länsindelad Sverigekarta	58
Bilaga 2: Underlag för intervjuer	59

Inledning

Bakgrund

Intresset för lokalthistorisk forskning ökar och kan ses som ett utslag för en vilja att fördjupa kunskapen om vår närmiljö och hembygd i en tid då vi med hjälp av den moderna IT-tekniken allt mer sägs leva i ”den globala byn”. Sökandet efter kunskap om närmiljö och lokalhistoria är, liksom intresset för släktforskning, ett sätt för individen att finna historisk förankring och därigenom lättare förstå sin samtid och framtid – kanhända en form av balansering i vår strävan att bli världsmedborgare.

Viktiga informationskällor för den som är intresserad av sin närmiljö i dåtid och nutid är arkiv, museer och bibliotek. De allra flesta folkbibliotek har i sina bestånd en lokalsamling där man samlar böcker, skrifter, kart- och bildmaterial och annat som är av specifikt lokalthistoriskt intresse. Samlingen är oftast skild från det övriga beståndet och dess storlek varierar från en eller ett par hyllor till separata avdelningar med flera rum. Lokalsamlingens omfattning beror i första hand på två faktorer – regionens faktiska lokalhistoria och med vilka intentioner och resurser den har byggts upp. Dessutom står givetvis samlingens storlek i proportion till bibliotekets och dess upptagningsområde. Men vilket mål och syfte har biblioteket med att tillhandahålla en lokalsamling? Har målsättningen förändrats eller finns tecken på att den håller på att förändras? Skiljer sig bibliotekens intentioner åt och i så fall vad beror detta på?

Den som är intresserad av att lära sig mer om sin hembygd och dess historia har givetvis stor nytta av bibliotekens lokalsamlingar. De kan innehålla både historiskt och aktuellt material, böcker om konst och arkitektur, om industri, handel och hantverk. Här kan man studera bildsamlingar, gamla och nya kartor, telefonkataloger och matriklar, dessutom finns litteratur om och av i regionen särskilt kända personer och författare. Som nämnts ovan finns dock fler institutioner som samlar liknande och närliggande material, t.ex. museer och arkiv. Hur hittar då den intresserade det han eller hon söker? Här kommer frågan om ABM-samverkan in vilken egentligen kan sägas vara en fråga om tillgänglighet. Vad menas med detta begrepp och hur ser samarbetet ut mellan arkiv, bibliotek och museer när det gäller lokalthistoriskt material?

De i föregående stycken nämnda frågeställningarna, som förtydligas här nedan, kan ses som utgångspunkten för denna uppsats.

Syfte och frågeställningar

I denna uppsats avser jag att granska bibliotekens lokalsamlingar för att kunna definiera begreppet närmare, undersöka hur och när de byggts upp och framför allt klargöra bibliotekens mål och syfte med att tillhandahålla en lokalsamling.

Genom att välja ut ett antal jämförbara lokalsamlingar och se närmare på dessa vill jag undersöka deras gemensamma nämnare men även se om de skiljer sig åt t.ex. vad gäller omfattning, både till storlek och innehåll, målsättning, urval, placering i biblioteket, användning, användare, marknadsföring och service. Undersökningen ska ge en bild av hur en omfattande lokalsamling ser ut och hur den används men också ge svar på hur eventuella variationer ser ut och utifrån vilka kriterier de förekommer.

Det är även intressant att undersöka samarbetet mellan biblioteken och andra institutioner som tillhandahåller liknade material. Förekommer samarbete, i så fall i vilken omfattning och hur ser de specifika problem ut som eventuellt förhindrar ett sådant? Frågeställningen ger anledning till att se närmare på begreppet ABM-samverkan, ett område som återkommer under egen rubrik.¹

Forskningsöversikt, begrepp och teori

De problemställningar jag valt att se närmare på berör flera forskningsområden inom ämnet biblioteks- och informationsvetenskap, dels lokalsamling och lokalhistorisk forskning som begrepp respektive företeelse, dels den allt mer aktuella frågan om ABM-samverkan. Med detta uttryck avses samverkan mellan de tre kulturarvsinstitutionerna arkiv, bibliotek och museer i syfte att öka tillgängligheten till deras samlingar och att ställa personalens samlade kompetens till förfogande. Detta sker genom att institutionerna söker nya samverkansformer och använder ny teknik och därigenom utvecklar ny kompetens. Inom biblioteksområdet har frågan om ABM-samverkan på senare tid och i allt högre utsträckning kommit i fokus och kan därför förväntas bli ett intressant ämne även för biblioteksforskningen.

Biblioteks- och informationsvetenskap är ett ämne med anknytning till ett flertal andra discipliner och forskningen kan därför anta flera skepnader. Biblioteksforskaren har ofta sin vetenskapliga skolning inom de mer traditionella

¹ Förkortningen ABM förekommer allmänt även i betydelsen *Anti-Ballistic Missile* t.ex. när man talar om ABM-avtalet. Då avses det anti-missil fördrag som slöts mellan USA och Sovjetunionen/Ryssland 1972.

ämnena och hämtar frågeställningar och metoder från dessa. Detta gäller särskilt inom bibliotekshistoria och biblioteksadministration där ämnet för denna uppsats kan infogas. Någon egentlig forskning kring folkbibliotekens lokalsamlingar har inte bedrivits men företeelsen som sådan, sett som en av bibliotekens resurser i folkbildningens tjänst, har indirekt belysts inom ämnesområdena folkbildning, folkbibliotek och demokrati, utifrån olika perspektiv.

Bibliotekens roll i samhället och för folkbildningen är alltså det tema inom biblioteksforskningen som närmast berör ämnet för uppsatsen. Forskning kring folkbildning och demokrati bedrivs och har bedrivits inom flera discipliner, så även inom biblioteks- och informationsvetenskapen och då ofta med utgångspunkt i folkbibliotekens roll. Den på senare tid allt mer aktualiserade debatten om förekomsten och nyttan av *det livslånga lärandet*, dvs. att se lärandet som en livslång process, hänger samman med de frågeställningar som tas upp i föreliggande arbete. Enligt Maj Klasson, docent i pedagogik vid Linköpings universitet, kan livslångt lärande ses som en demokratisering av utbildning och uppfostran och beträffande forskningsområde faller ämnet under disciplinen pedagogik.² Jag återkommer till begreppet livslångt lärande under egen rubrik längre fram i detta kapitel.

Lokalsamlingar och lokalhistorisk forskning

Bibliotekets lokalsamling, i betydelsen separat samling av lokal karaktär är som nämnts sällan föremål för biblioteksforskning. Inom biblioteksvärlden har heller ingen specifik uppmärksamhet riktats mot denna resurs. Den har inte blivit föremål för några försök till normering, ej heller utretts eller blivit granskad på samma sätt som t.ex. referenstjänsten, bibliotekarierollen eller de allmänna medieurvalsprinciperna.

I Storbritannien tycks däremot lokalsamlingen ha hög biblioteksstatus genom att uppmärksammas som ett arbetsområde som förtjänar egen litteratur och praktiska anvisningar angående hur arbetet bör bedrivas. Alice Lynes *How to organize a local collection* (1974) behandlar t.ex. både arbetet med att bygga upp en lokalsamling och arbetet med att förvalta och använda den. John Leslie Hobbs *Local history and the library* (1973) är en historisk översikt över brittiska förhållanden som även behandlar de olika medier som kan förekomma i en lokalsamling. Hobbs berör även praktiska frågor av organisatorisk art under rubriker som Staffing, Accomodation och Classifying.

² Klasson, Maj, 1990, "Mobilisering eller anpassning? Folkbibliotekens roll i ett livslångt lärande", s. 112 ff.

De ovan nämnda titlarna är två exempel av mer praktisk karaktär men det bör framhållas att lokalhistorisk forskning och bibliotekens lokalhistoriska samlingar som utgångspunkt för densamma, tycks vara föremål för många britters intresse. Den mängd litteratur, artiklar och handledningar som förekommer i ämnet vittnar om ett förhållningssätt till den egna historien som skiljer sig från det svenska. Lokalhistorien ges större tyngd när dess roll i både riks- och världshistorien lyfts fram, något som av naturliga och historiska skäl enklare låter sig göras i Storbritannien än i Sverige.

I Sverige är det främst inom arkeologin och etnologin man vetenskapligt intresserat sig för lokalhistoria då dessa ämnen hämtar sitt forskningsmaterial i den lokala miljön. Men även för den enskilde är hembygden och dess historia intressant. Det lokalhistoriska material som finns bevarat i våra kulturarvsinstitutioner fyller en allt viktigare funktion i en tid då den muntliga berättartraditionen tycks vara på väg att upphöra och då vi mera sällan bor kvar på samma plats hela livet.

Josef Rydén, lektor och förbundsordförande i Riksförbundet för hembygdsvård, anser att den lokalhistoriska forskningen kan delas in i två huvudgrupper: lokalhistoria som medel och lokalhistoria som mål.³ Lokalhistorisk forskning kan vara ett medel för att inom skilda ämnesområden skapa och kartlägga mönster. Rydén nämner senmedeltidens agrarkris, folkrörelsernas genombrott och betydelse och emigrationens förlopp som exempel på forskningsområden där flitigt studium av de enskilda bygdernas historia ligger till grund för resultaten. Som exempel på lokalhistoria som mål nämns hembygdsforskning. Hembygdsforskaren är friare i sitt förhållningssätt och är inte ute efter allmängiltiga slutsatser. Skillnaden mellan hembygdsforskning och lokalhistoria kan enkelt uttryckas så här: hembygdsforskaren studerar den ort där han eller hon bor eller är uppväxt, lokalhistorikern kan vara hembygdsforskare men rör sig ofta även inom andra ämnen.⁴

Som framgår av ovanstående saknas litteratur som allmänt behandlar lokalsamlingar vid svenska folkbibliotek. Det finns dock en hel del litteratur i form av handböcker i hur lokalhistorisk forskning kan bedrivas.

ABM-samarbete

Att centrala kulturinstitutioner som arkiv, bibliotek och museer har en gemensam ambition att samla, vårda och visa minnen från historia och samtid påvisar att ett samarbete dem emellan är betydelsefullt. De olika verksamheterna förekommer dessutom ofta integrerade i varandra. På många museer finns både bibliotek och arkiv, liksom arkiv kan ha boksamlingar och bibliotek kan äga visst arkivmaterial.

³ Rydén, Josef, 1989, "Lokalhistoria – vad och varför?", s. 11 ff.

⁴ Rydén, 1989, s. 13-14.

Tyngdpunkten i dessa institutioners arbete har mer eller mindre förskjutits från bevarande till förmedling och därigenom aktualiserat frågan om tillgänglighet.

Arkiv, bibliotek och museer kan sägas dela ansvaret för bevarandet och tillgängliggörandet av vårt gemensamma kulturarv men de är också i hög grad självständiga institutioner med sinsemellan olika uppdrag, historia och målsättning. De har till exempel olika politiska uppdrag, arbetar med olika material och organiserar sitt arbete utifrån varierande målsättningar. Det är viktigt att framhålla att med ABM-samverkan avses arbetet med det gemensamma kulturarvsansvaret, men med bevarandet av institutionernas unika särart och på så sätt stärkta yrkesroller. Samarbetet ses inte som ett led i en integreringsprocess. Peter Almerud beskriver i "ABM eller A, B och M? Låt innehållet" avgöra hur institutionerna arbetar utifrån sammanlagt fem perspektiv: bevarande-, förmedlings-, bildnings-, kulturarvs- och demokratiperspektiv. Almerud påtalar dock skillnader i hur perspektiven rangordnas och betonas inom de olika institutionerna. Man kan t.ex. se det som att arkiven *i första hand* anlägger ett kulturarvsperspektiv, biblioteken ett förmedlingsperspektiv och museerna ett bevarandeperspektiv.⁵ Utifrån dessa skillnader ska samarbetet bedrivas så att institutionernas specifika särart kvarstår samtidigt som de utgör en samlad resurs.

I England bildades i april 2000 en övergripande myndighet för ABM-frågor under benämningen Resource: the Council for Museums, Libraries and Archives.⁶ Även i Norge har en motsvarande ABM-myndighet inrättats fr.o.m. 2002 enligt ett stortingsmedling som antogs år 2000.⁷ I Sverige beslutade riksdagen våren 2001, efter en begäran från kulturutskottet (Utskottsbetänkande 2000/01:KrU5), att regeringen ska göra en översyn av ABM-området.⁸ För svenskt vidkommande bildades dock redan i maj 1992, på BIBSAM:s initiativ, en "arbetsgrupp för utökad samverkan mellan arkiv, bibliotek och museer", den s.k. ABM-gruppen.⁹ Gruppen är sammansatt av representanter från de större institutionerna, bl.a. Riksarkivet, Riksantikvarieämbetet och Kungliga biblioteket och kan kortfattat sägas arbeta för att lyfta fram samverkansfrågorna och för att underlätta tillgängligheten till det gemensamma kulturarvet genom att initiera och stötta olika projekt. Det pågår för närvarande en rad sådana ABM-projekt i form av arbetsgrupper på olika nivåer.

⁵ Almerud, Peter, 2000, "ABM eller A, B och M? Låt innehållet avgöra", s. 15 ff.

⁶ Mackay, Neville, 2001, "Resource: the Council for Museums, Libraries and Archives", s. 11.

⁷ Velure, Magne, 2001, "Stortingsmedling med visionar?", s. 23.

⁸ Svensén, Rebecka, "Ny statlig utredning: Arkiv, bibliotek och museer i samverkan", *kultur & politik* 2001:3, s. 4-5.

⁹ Lindh, Agneta, *ABM – samhällets minnesinstitutioner i samverkan*. URL: <http://www.kb.se/bibsam/refgrupper/abmintro2.htm>

Exempel på några regionala samarbeten är *ABM-Skåneprojektet*, *Västsvenska ABM-gruppen*, *ABM-grupp Y* i Västernorrlands län, ett projekt i Helsingborg kallat *Den genomskinliga staden* samt *VAMBIT-projektet* i Värmland.¹⁰ Den snabba informationstekniska utvecklingen påskyndar behovet av gemensamma lösningar för att öka tillgängligheten till samlingarna. Exempel på ett sådant projekt, initierat av ABM-gruppen, är det s.k. *Auktoritets-samarbetsprojektet* som arbetar för att skapa förutsättningar för en enhetlig registrering av institutionernas material och därmed möjliggöra samsökning över sektorsgränserna. Med gemensamt auktoritetsregister avses att sökbegreppen, dvs. person-, ort- och institutionsnamn, beskrivs enhetligt oavsett i vilken typ av databas sökningen sker.¹¹ ABM-gruppen har även uppmärksammat frågor som rör utbildning då man sett en hög utbildningsnivå hos aktörerna som en förutsättning för IT-samverkan. Gruppen kom också att fungera som beredningsorgan åt Stiftelsen för Kunskaps- och Kompetensutveckling (KK-stiftelsen) då denna 1997 avsatte tio miljoner kronor till IT-utbildning på ABM-området. En av de centrala satsningarna i det sammanhanget leds av DIK-förbundet som för några år sedan tog initiativet till att bygga upp en Internetbaserad IT-utbildning för bibliotekarier, ett utbildningspaket som bygger på principen om självstudier. Senare har liknande paket för arkiv- och museianställda tagits fram.¹²

Det livslånga lärandet

En orsak, kanske en av de viktigaste, till att ABM-frågor och tillgängliggörandet av det gemensamma kulturarvet fokuseras så starkt idag är dess betydelse för *det livslånga lärandet*. Begreppet avser en syn på lärandet som en kontinuerlig livslång process där traditionell utbildning är en utgångspunkt för fortsatt lärande i olika former och i nya miljöer.

Vid ABM forum 2001, som arrangerades av DIK-förbundet i samarbete med Nordiska museet, Skolverket, Statens kulturråd och Svenska kommunförbundet, valdes *Livslångt lärande – ny uppgift eller nytt argument?* till övergripande rubrik. Diskussionen gällde huruvida det livslånga lärandet kan betraktas som ännu en arbetsuppgift för de redan uppgiftstyngda institutionerna eller om det istället innebär tillgång till nya argument som kan stärka deras verksamheter. Sverker Härd från Utbildningsdepartementet tog i sitt anförande upp frågan om varför livslångt lärande är ett aktuellt begrepp. Enligt Härd kan fyra stora förändringstendenser urskiljas som bakomliggande orsaker. För det första – ekonomins utveckling och globalisering som

¹⁰ Kultur nät Sverige. *ABM-samverkan*. URL: <http://www.kultur.nu/abmsamverkan.html>

¹¹ Lindh, Björn, "ABM", *Ikoner* 1998:2, s. 13.

¹² Lindh, Björn, 1998, s. 13.

innebär att kompetens och kunnande blir ett allt viktigare konkurrensmedel; det så kallade humankapitalet är landsbundet och därmed blir lärandet politiskt intressant. Den andra förändringstendensen är den teknologiska utvecklingen som leder till en decentralisering av arbetsplatserna och därmed får hierarkiska organisationer allt svårare att fungera; detta leder till högre kompetenskrav allt längre ned i organisationen. Vidare ser Härd den demografiska utvecklingen, dvs. att allt fler blir allt äldre, som en orsak till att varje enskild individ måste öka sin produktivitet. Den fjärde förändringstendensen har med demokratibegreppet att göra. Det politiska engagemanget och valdeltagandet sjunker, både i Sverige och i Europa vilket leder till minskat politikerförtroende som i förlängningen kan medföra ökad intolerans. Det är viktigt att satsa på lärande för att minska sådana tendenser. Sverker Härd betonade även vikten av att koppla det livslånga lärandet till jämställdhetsproblematiken. Man bör skapa möjlighet för alla till livslångt lärande, t.ex. i form av finansieringssystem, men inte heller glömma det formella utbildningssystemets viktiga roll som utgångspunkten för detsamma. Det är som komplement till detta formella utbildningssystem nya aktörer, till exempel ABM-institutionerna, kan spela en betydande roll.¹³

Det är mot bakgrund av betydelsen av de begrepp som diskuterats ovan - lokalhistoria, ABM-samverkan och det livslånga lärandet, som den följande granskningen av lokalsamlingarna har genomförts. Dessa begrepp kan, tillsammans med demokratibegreppet och kulturarvet sett som kulturpolitiskt område, även betraktas som teoretiska utgångspunkter för denna uppsats.

Allmän presentation av lokalhistoriska källor

Den som är intresserad av lokalhistoria eller hembygdsforskning kan finna relevant material och information på biblioteket men också på museer och i arkiv. De olika institutionerna samlar och bevarar till stor del olika materialkategorier, förenklat beskrivet som tryckta medier i biblioteket, handlingar och dokument i arkiven samt föremål, fotografier och liknande hos t.ex. läns museet. Det bör betonas att dessa gränser ej är absoluta, avvikelser är snarare regel än undantag. För att placera undersökningen i ett tydligare sammanhang presenteras relevanta lokalhistoriska källor helt kort nedan innan metod och urval för undersökningens genomförande redovisas.

¹³ Härd, Sverker, Utbildningsdepartementet, *Det livslånga och livsvida lärandet – vad innebär det och varför talar alla om det?*, föredrag vid ABM forum 2001, Nordiska museet, Stockholm, 6 december 2001. (Minnesanteckningar)

Arkiv

För släkt- och hembygdsforskaren är dokument som förvaras i arkiv en viktig urkund. Arkiven i Sverige kan delas in i dels offentliga, dvs. statliga och kommunala arkiv, dels privata bestående av enskilda arkiv och samlingar. Endast de offentliga arkiven styrs av ett fastställt regelverk i form av arkivlagen.¹⁴

I Riksarkivet, som är Sveriges nationalarkiv, förvaras det centrala statliga arkivmaterialet.¹⁵ Regionalt statligt material förvaras i respektive landsarkiv som finns i Göteborg, Härnösand, Lund, Uppsala, Vadstena, Visby, och Östersund. För Stockholms län fullgörs landsarkivets uppgifter av Stockholms stadsarkiv, för Malmö kommun av Malmö stadsarkiv på uppdrag av Landsarkivet i Lund, och slutligen för Värmlands län av det landstingskommunala Värmlandsarkiv. Ytterligare två enheter under Riksarkivet bör omnämnas här, Krigsarkivet som har hand om försvarsmaktens arkivalier och Svensk arkivinformation i Ramsele (SVAR). SVAR distribuerar arkivinformation och tillgängliggör Sveriges kyrkoböcker på s.k. microfiche. Dessa dokument har avgörande betydelse för släktforskaren och har sin grund i den kyrkolag som offentliggjordes år 1688 i Sverige. Enligt denna skulle prästerna föra följande längder: dopböcker, vigselböcker, död- och begravningsböcker, flyttningslängder samt husförhörslängder.¹⁶ De kommunala arkiven, t.ex. stadsarkiv, landstingsarkiv och kommunarkiv, förvarar kommunala handlingar fr.o.m. 1863.¹⁷ Här arkiveras dessutom ofta ett betydande antal kartor och ritningar som kan vara av intresse för lokalforskaren.

De offentliga arkiv som omnämnts ovan kan även innehålla stora enskilda arkivsamlingar utöver det ordinarie innehållet. Förutom dessa offentliga arkiv finns ett stort antal privata eller enskilda arkiv som alltså inte lyder under arkivlagen. Exempel på sådana enskilda arkivinstitutioner är folkrörelsearkiv, företagsarkiv och arkiv på museer och bibliotek. För lokalhistorikern är hembygdsföreningarnas arkiv av särskilt intresse, även om de är av skiftande omfattning och utseende. Arkivmaterial är en viktig källa när man bedriver lokalhistorisk forskning som medel för att kartlägga vidare och allmängiltiga mönster. (Se Rydén's indelning av den lokalhistoriska forskningen som mål respektive medel, s. 6.)

¹⁴ Umeå universitetsbibliotek, *Forskningsarkivet*. URL: <http://www.foark.umu.se/infosok.arkorg.htm>

¹⁵ Exempel på andra statliga arkiv är: Riksdagens arkiv, Statistiska centralbyråns arkiv, Statens ljud- och bildarkiv och Språk- och folkminnesinstitutet (SOFI).

¹⁶ Beijbom, Ulf, 1978, *Släkt- och hembygdsforskning*, s. 39-45.

¹⁷ Föregångarna till dessa handlingar, t.ex. sockenstämmoprotokoll och sockenräkenskaper, finns i kyrkoarkiven på respektive landsarkiv.

Museer

Ett naturligt besöksmål för den som vill orientera sig lokalhistoriskt är läns museerna. Dessa museer är inriktade på ett läns historia och särskilt den folkliga kulturhistorien. De ansvarar dessutom för kulturmiljövården inom länet i samarbete med länsstyrelserna. Läns museerna har som målsättning att spegla regionens samlade kulturarv, ofta visualiserat genom omfattande basutställningar kring landskapsspecifika händelser och företeelser. Flera läns museer har särskilda faktarum där besökaren kan söka information om fornminnen, föremål och byggnader. Man kan dessutom få råd i byggnads- och restaureringsfrågor. I faktarummet kan museernas bildsamlingar, föremålskataloger, kart- och ritningsarkiv göras tillgängliga. Läns museerna har i sina samlingar, liksom biblioteken och stads- och kommunarkiven, ofta ett stort antal dokument, brev, kartor, reklambroschyrer och priskuranter.

Läns museernas verksamhet är en betydelsefull introduktion till hembygdsintresse och lokalhistorisk forskning. Skolklasser, från de lägsta stadierna och uppåt, besöker läns museet i samband med olika teman i undervisningen. Museet är också ett naturligt besöksmål för intresserade från andra orter och länder och inte minst för nyinflyttade som vill orientera sig i sin nya hemstad eller hembygd. För lokalhistorisk forskning, både som medel och som mål, har läns museerna en viktig roll att spela. Detsamma gäller speciella museer som fokuserar särskilda epoker eller företeelser som är utmärkande för en ort eller ett landskap, t.ex. inom industri eller hantverk.

Bibliotek

Folkbiblioteken har i regel en samling lokalhistorisk litteratur. Dess omfattning kan variera, från en hylla eller ett par till en liten avdelning eller ett helt rum. De skönlitterära, lokala författarskapen är lätt tillgängliga men även den som vill lära känna sin närmiljö via facklitteraturen kan med fördel besöka biblioteket. Det är biblioteken som tar ett samlat grepp och totalansvar för den litteratur och de publikationer som rör orten, trakten eller landskapet. Här finns, som klagas i det följande, även annat material med lokal anknytning. Bibliotekets resurser lämpar sig både för lokalhistorisk forskning som medel och som mål, med en viss tyngdpunkt på ren hembygdsforskning, dvs. lokalhistoria som mål.

För den som vill forska kring lokala, historiska företeelser är dessutom de äldre universitetsbibliotekens omfattande handskriftssamlingar en viktig biblioteksresurs.

Metod och urval

För att ge uppsatsen en mer allmängiltig betydelse ville jag inta ett så vitt perspektiv som uppsatsarbetets praktiska och tidsmässiga begränsningar medgav. Jag valde att granska åtta stadsbiblioteks lokalsamlingar belägna i de befolkningsmässigt största städerna i åtta Mellansvenska län. Dessa län utgör tillsammans de två riksområden som enligt NUTS-indelningen i Sverige benämns östra Mellansverige och norra Mellansverige.¹⁸ Östra Mellansverige omfattar Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Örebro och Västmanlands län. Norra Mellansverige omfattar Värmlands, Dalarnas och Gävleborgs län.

Stockholms län, som utgör det egna riksområdet Stockholm, ingår ej i undersökningen. Den rikliga förekomsten av bibliotek, arkiv och museer i denna region gör att Stockholm intar en särställning och bör ensamt vara föremål för en undersökning liknade denna, alternativt jämföras med andra storstadsregioner.

I samtliga utvalda län, undantaget Södermanlands län, är den befolkningsmässigt största staden och residensstaden densamma. Beträffande Södermanlands län ingår den största staden Eskilstuna i undersökningen istället för residensstaden Nyköping; detta för att uppnå större överensstämmelse genom att den mest omfattande lokalsamlingen för respektive län eller landskap ingår i undersökningen. Stadsbibliotek i följande län och städer deltar i undersökningen, folkmängd anges inom parentes:¹⁹

• Södermanlands län (256 999)	Eskilstuna kommun (88 994)
• Dalarnas län (277 365)	Faluns kommun(54 654)
• Gävleborgs län (278 668)	Gävle kommun (91 178)
• Värmlands län (274 210)	Karlstads kommun (80 758)
• Östergötlands län (412 203)	Linköpings kommun (133 798)
• Uppsala län (296 032)	Uppsala kommun (190 774)
• Västmanlands län (257 733)	Västerås kommun (127 506)
• Örebro län (273 192)	Örebro kommun (124 694)

¹⁸ NUTS (Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques) är EU:s hierarkiska regionindelning i 5 nivåer. Den introducerades 1988 av Eurostat med syfte att erhålla jämförbara områden vad avser t.ex. yta och befolkningsstorlek i EU:s olika medlemsländer. NUTS används för bl.a. statistiskredovisning och i EU:s regionalpolitik. I Sverige utgörs NUTS 1 av hela riket, NUTS 2 av riksområden, NUTS 3 av län och NUTS 5 av kommuner. Källa: www.scb.se/regioner/reg_indel/eu_indel/nuts.asp

¹⁹ SCB, *Befolkningsförändringar t.o.m. 3:kvartalet 2001 och folkmängd 30 september 2001*. URL: www.scb.se/befovalfard/befolkning/befstor/befarlig/beforandr13kv01.asp

Flera faktorer är gemensamma för dessa städer, förutom att samtliga utom Eskilstuna, är residensstäder och alltså säte för länsstyrelsen i respektive län. De är geografiskt samlade och utgör ett väl sammanhållet område som kan benämnas Mellansverige. (Se bilaga 1, *Länsindelad Sverigekarta*, s. 59.) Samtliga grupperas under benämningen större stad enligt den kommungruppsindelning Svenska Kommunförbundet sammanställt. Denna delar in Sveriges kommuner i nio grupper efter strukturella egenskaper som befolkningsstorlek och näringslivsstruktur.²⁰ Kriterierna för större stad är: kommuner med 50 000-200 000 invånare samt med mindre än 40 procent av nattbefolkningen sysselsatta inom industrisektorn.

I varje stad finns ett länsmuseum som vid sidan av länsstyrelserna ansvarar för kulturminnesvården inom länet, detta gäller ej Eskilstuna då läns museet i Södermanland är beläget i residensstaden Nyköping. Vid sidan av basutställningar och temautställningar av lokalhistorisk karaktär återfinns ofta vid museerna s.k. faktorum vilka fungerar som forsknings- och kunskapscentrum.

Som ytterligare gemensam nämnare för städerna i undersökningen tillkommer förekomsten av stadsarkiv och en mängd andra arkiv t.ex. kommunarkiv och folkrörelsearkiv. Inom undersökningsområdet återfinns dessutom tre av Sveriges tio Landsarkiv vilka innehåller handlingar från statliga och regionala myndigheter.

Undersökningen har genomförts i form av intervjuer med de bibliotekarier som ansvarar för lokalsamlingen vid de åtta biblioteken. Intervjun kan beskrivas som helt standardiserad, dvs. likalydande frågor ställdes i samma ordning till varje intervjuperson enligt nedskrivet formulär. (Se bilaga 2, *Underlag för intervjuer* s. 60.) Detta för att lättare kunna jämföra och standardisera intervjuvaren. Formuläret sändes via e-post till informanten några dagar före intervjun som sedan genomfördes i samband med ett studiebesök i biblioteket. När det gäller graden av strukturering, dvs. det svarsutrymme som intervjupersonen får, kan intervjun beskrivas som i det närmaste helt ostrukturerad då frågorna lämnar maximalt utrymme för informanten att svara inom. Det är också en av anledningarna till att undersökningen inte fick formen av en enkät, för vilken ett helt standardiserat frågeformulär ofta utgör grunden.²¹ En annan orsak är det stora antalet frågor och den låga svarsfrekvens som därmed kan förväntas vid utskick av en enkät. Den personliga relation som uppstår vid en intervju påverkar svarsmotivationen och det stora svarsutrymme som gavs vid intervjun innebar en möjlighet att inte enbart jämföra fakta utan också studera skillnader i

²⁰ Svenska Kommunförbundet, *Statistik och nyckeltal*. URL: www.svekom.se/stat/statistik/kgrupp.htm

²¹ Patel, Runa och Davidson, Bo, 1994, *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*, s. 60-62.

uppfattning om vad olika fakta representerar. De studiebesök vid vilka intervjuerna genomfördes gav dessutom tillfälle att skildra samlingarna om inte objektivt så utifrån endast en synvinkel.

Utöver studiebesöken och intervjuerna har lokalsamlingarnas webbsidor granskats. Avsikterna har varit att studera deras åtkomlighet, dvs. hur enkelt man finner dem via bibliotekets hemsida, och att se till deras innehåll och utifrån detta, tillsammans med intervjumaterialet, kunna dra slutsatser om synen på samlingarnas betydelse som biblioteksresurs.

Resultatet av intervjuerna och noteringarna från studiebesöken sammanställdes för att utgöra grunden för de beskrivningar som följer i nästa kapitel *Lokalsamlingen i närbild*. Samlingarna beskrivs här en och en mer allmänt utifrån vissa grundfakta. Därefter följer vad jag kallat ett tvärsnitt där verksamheterna studeras under övergripande rubriker. För att undvika att redovisningen får karaktär av rankinglista anges ej bibliotekens namn vid avvikelser som kan tolkas som negativa. Det är avvikelsen som sådan som betraktas som intressant. Av samma anledning redovisas ej källa med hjälp av not vid enskilda uppgifter i detta kapitel, *Lokalsamlingen – ett tvärsnitt*. I det därpå följande kapitlet kallat *Diskussion och analys* förs resonemang kring den föregående redovisningen med avsikt att besvara de frågor som formulerats i inledningen.

Lokalsamlingen i närbild

Lokalsamlingar i åtta Mellansvenska län

De samlingar som presenteras nedan är de mest omfattande för sina respektive regioner då de samlar material från ett helt län eller landskap. De är jämförbara när det gäller omfattning och upptagningsområde. I residensstädernas kommundelar liksom i de olika länens övriga städer finns lokalsamlingar av skiftande storlek och karaktär. I de mindre filialbiblioteken kan lokalsamlingen bestå av en hylla med den mest allmängiltiga lokalhistoriska litteraturen för trakten. I andra fall kan det handla om mycket specialiserad litteratur för en mindre ort. Många städer har en intressant och rikskänd lokalhistoria som kan gälla personer, företeelser eller industri och hantverk och de har då omfattande samlingar, ofta en egen avdelning eller ett rum. Några sådana exempel, inom den region undersökningen omfattar, är Arboga, Norrköping, Motala, Ljusdal, Hudiksvall, Sala och Sandviken.

Eskilstuna stads- och länsbibliotek²²

I Södermanland finner man den mest omfattande samlingen av lokalhistoriskt material vid länsbiblioteket i Eskilstuna. Länsbiblioteket etablerades här redan 1931, då kallat centralbibliotek, och lokalsamlingen har vuxit fram successivt genom åren. Tanken har hela tiden varit att skapa en grund för att öka kunskapen om landskapet Södermanland. Sörmlandsamlingen är, till skillnad från de övriga lokalsamlingar som presenteras i undersökningen, organiserad under länsbiblioteket och har alltså landstinget som huvudman. Länsbiblioteket ses som den naturliga placeringen för lokalsamlingen då uppdraget gäller att bevaka och samla in litteratur i och om hela länet.

Eskilstuna bibliotek, som är beläget på Kribsensgatan, byggdes mellan åren 1962-65 och från början var samlingen placerad längst in i biblioteket. Då man fick problem med stölder och skadegörelse beslöt man ge samlingen en mer central

²² Där ej annat anges hämtas faktauppgifterna från personlig intervju med Ingrid Höwing, ansvarig för länsavdelningens Sörmlandssamling i Eskilstuna stads- och länsbibliotek.

placering och den återfinns sedan några år tillbaka i ett cirka 50 kvm stort rum mitt emot utlånings- och informationsdisken. Här är väggen och dörrarna ut mot bokhallen i glas vilket ger ett öppet och samtidigt avskilt intryck, rummet är lätt att bevaka och att hitta till. Längst in i rummet finns en soffa och en fätölj med ett lägre bord, vidare finns ett större konferensbord med tio stoppade stolar. Möblerna avviker från bibliotekets övriga och upplevs något mer exklusiva.

Sörmlandssamlingen omfattar ca 10 000 volymer fördelat på alla typer av medier. Allt som ingår i samlingen hittar man i bibliotekets katalog. Uppsatser och artiklar är till viss del särkatalogiserade. Det gäller dem som tagits ut som kopior och bundits i enkla band. Övriga är möjliga att återfinna via det stora antal sökord som lagts på katalogposterna eller med hjälp av de digitaliserade bibliografierna. Förutom böcker och tidskrifter finns här häften och blad, s.k. småtryck.²³ Vidare förekommer noter, årsböcker, kartor, videofilmer, diabilder, kassetter och cd-skivor. De flesta titlar finns både som utlåningsexemplar och som referensexemplar. Alla ämnesområden är representerade men avdelning geografi (N) är den största gruppen och där har man även indelat litteraturen efter först kommun och sedan socken. Ämnesområdet filosofi och psykologi (D) är mycket litet. Till rariteterna i Sörmlandssamlingen räknas en del 1700-tals tryck, dyrbarheter som Sven Rinmans (1720-1792) *Bergwerks lexicon* och en del äldre litteratur om Eskilstuna som fristad.

Samlingen växer med omkring 300 volymer per år och vid uppbyggandet utgår man från landskapet Södermanland. Landskapet består av hela Södermanlands län samt delar av Stockholms och Västmanlands län. När det gäller urvalskriterierna är principen, liksom vid andra lokalsamlingar, att det lokala innehållet prioriteras framför kvalitetsaspekterna. Allmänheten har tillträde till samlingen under bibliotekets öppettider, 56 timmar i veckan.

Falu Stadsbibliotek²⁴

Dalasalningen vid Falu stadsbibliotek började byggas upp av bibliotekarien Greta Åhlin 1938 och samma år blev biblioteket centralbibliotek för Kopparbergs län. Biblioteket fick då 6 000 kronor i gåva av Falu stads sparbank med förbehåll att inhandla dalalitteratur. Genom köp från Stockholms stads bokauktionskammare, på antikvariat och genom donationer lades grunden till en omfattande samling om

²³ Småtryck benämns även efemärt tryck. Med småtryck avses klipp, broschyrer, blad, dokument och liknande som vanligen ej katalogiserats.

²⁴ Där ej annat anges hämtas faktauppgifterna från personlig intervju med Pia Witt och Elisabeth Hemström, ansvariga för Dalasalningen vid stadsbiblioteket i Falun.

landskapet Dalarna. Landskapet Dalarna sammanfaller i stort med Kopparbergs län (Dalarnas län).

Då det nuvarande biblioteket, i Stadshuset vid Stora torget, planerades och byggdes i mitten av sextiotalet, gavs Dalasamlingen sitt nuvarande utrymme i ena flygeln på bibliotekets övervåning. Här disponerar samlingen omkring 90 kvm golvyta som får rumskaraktär genom att avgränsas med hjälp av bokhyllor. Gott om fönster gör avdelningen ljus och luftig och inredningen går i samma arkitektritade furustil som övriga biblioteket. Väggarna pryds av sockenvapen. Den omfattande småtryckssamlingen har en funktionell placering i överskådliga lådor längs ena långväggen. Allt går att låna, utom den inlåsta referenssamlingen och arkivsamlingen.

Dalasamlingen innehåller för närvarande omkring 10 000 volymer och därutöver tillkommer 10 000 småtryck i form av klipp och broschyrer. Den årliga tillväxten är ca 600 volymer. Förutom böcker och tidskrifter finns videofilmer, kassetband, gamla Dalatidningar och kartor – ekonomiska, geologiska och geomorfologiska. Lokalsamlingen förvaltar dessutom en stor bildsamling, ca 20 000 bilder, som tillhör kulturmämnden. Till det mest speciella i samlingen hör donationen av Dan Anderssons brev och skaldens manuskript till *Kolarhistorier*. Bland det äldre materialet märks Falutryck från 1700-talet och framåt, verser och kuriosa ur faluauktionisten Axel Ströms betydande donation. Alla ämnesområden finns representerade utom matematik (T). Geografi (N) är ett stort område som också är utbrutet och placerat för sig indelat i Dalarna (Ncaf) och Falun (Ncafz). Här finns t.ex. Abraham Hülphers *Dagbok öfver en resa igenom de under Stora Kopparbergs höfdingedöme lydande lähn och Dalarne år 1757*. Eric Hammarströms *Äldre och nyare märkvärdigheter vid Stora Kopparberget* (1792) är ett annat exempel på ett klassiskt och sällsynt verk. I Dalasamlingen är ämnesområdet konst, musik, teater och film (I) rikligt förekommande, liksom etnologi / etnografi (M) och historia (K) då landskapet har en livskraftig tradition av hembygdsforskning. I bibliotekets målbeskrivning omnämns lokalsamlingen som ett viktigt verktyg för att uppnå det övergripande målet att biblioteket ska fungera som kommunens kunskaps- och informationscentrum. Att öka intresset för Falu kommun och att stimulera hembygdsforskningen anges som delmål.

Dalarummet är tillgängligt under bibliotekets öppettid dvs. 49 timmar / vecka och hela samlingen är sökbar i bibliotekskatalogen undantaget arkivdelen, för vilken personalen har en kortkatalog, och en del småtryck i magasinet.

Gävle Stadsbibliotek²⁵

Gävleborgs län omfattar hela landskapet Gästrikland samt landskapet Hälsingland med undantag av den nordvästligaste delen. Målsättningen för samlingen vid Gävle Stadsbibliotek²⁶ är att samla, bevara och tillgängliggöra litteratur om Gävleborgs län. En komplett samling ska eftersträvas. Gästrikland betonas något eftersom Stadsbiblioteket finns mitt i detta landskap. Beträffande Hälsingland finns fylliga lokalsamlingar i t.ex. Hudiksvall och Ljusdal.

Fram till 1991 tillhörde lokalsamlingen länsbiblioteket men ingår numera i Stadsbibliotekets vuxenavdelning och har alltså kommunalt huvudmannaskap. Biblioteket etablerades på sin nuvarande plats vid Slottstorget 1962 och lokalsamlingens historia kan sägas överensstämma med bibliotekets. Man har av hävd "alltid" haft en lokalsamling. Då biblioteket planerades och byggdes fick lokalsamlingen från början en tämligen undanskymd plats. Den har sedan sex år tillbaka funnits på nuvarande plats i ett eget rum / avdelning. Det ca 70 kvm stora rummet nås via fackavdelningen en halv trappa upp. Ovanför ingången, som saknar dörr, syns texten Gästrik-Hälsingerummet tillsammans med landskapens vapen, *Älgen* respektive *Bocken*. Här är samlingen uppställd i en referensdel och en utlåningsdel åtskilda av tidskrifter och allmänna handlingar från kommun, landsting och länsstyrelse. Inredningen och möblemanget, ett stort konferensbord, ett mindre bord samt en låg skinnsoffa avviker inte stilmässigt från övriga biblioteket. En stor informationstavla upplyser besökaren om andra institutioner av vikt för den lokalhistoriskt intresserade. Här får man utförlig information om Läns museets faktarium, Folkrorelsernas arkiv i Gävleborgs län och Gävle Stadsarkiv. I Gästrik-Hälsingerummet finns dessutom aktuella kommunala detaljplaner utställda.

Gästrik-Hälsingesamlingen består av ca 6-7 000 katalogiserade volymer, därutöver tillkommer omkring 2 000 poster okatalogiserat material, däribland småtryck. Ungefär hälften står i magasin, främst dubletter, årsskrifter och det okatalogiserade. Alla ämnesområden utom matematik (T) finns representerade, tyngdpunkten ligger på geografi (N) och de olika orterna i landskapen. I samlingen, som växer med mellan 200-300 volymer per år, finns böcker, tidskrifter, kalendrar, dokument, videofilmer och kassetband. När det gäller rariteter och äldre material återfinns detta hos Stadsarkivet och hos Folkrorelsernas arkiv. Samlingen är

²⁵ Där ej annat anges hämtas faktauppgifterna från personlig intervju med Michael Tolstoy, ansvarig för Gästrik-Hälsingesamlingen vid Stadsbiblioteket i Gävle.

²⁶ Enligt praxis används den stavning av flerordiga geografiska egennamn som institutionerna själva använder.

tillgänglig under bibliotekets öppettider som är mycket generösa, man har öppet varje dag året runt, 58 timmar / vecka.

Karlstad Stadsbibliotek²⁷

Värmlandsrummet vid stadsbiblioteket i Karlstad kan sägas ha en startpunkt, nämligen 1973. Under mitten och slutet av 1960-talet bestod samlingen av endast några hyllor Värmlandslitteratur placerade på det gamla biblioteket. Dessa "Värmlandshyllor" hade byggts upp under 60-talet i en ambition att skapa en lokalsamling för landskapet Värmland, som i stort sammanfaller med länets gränser. Då det nya biblioteket på V. Torggatan invigdes 1973 hade ett rum för Värmlandslitteratur planerats redan på ritningsstadiet och här flyttade den lilla samlingen in. Då stifts- och gymnasiebiblioteket överfördes till kommunalt huvudmannaskap vid samma tidpunkt kunde en hel del litteratur och då särskilt äldre, överföras till lokalsamlingen. Det är alltså under de senaste 30 åren som samlingen i huvudsak byggts upp.

Lokalsamlingen är placerad inom stadsbibliotekets vuxenfackavdelning och har alltså kommunalt huvudmannaskap. Samlingen är öppen att besöka under bibliotekets öppettid sammanlagt 47 timmar / vecka.

Alla ämnesområden, utom matematik (T), finns representerade i den ca 14 000 volymer stora samlingen. Okatalogiserat, dvs. ca 2 000 titlar småskrifter / småtryck och äldre material, tillkommer. Skönlitteratur (H) och lokalhistoria (K) och geografi (N) är de mest omfattande ämnesområdena. Samlingen växer med 150-200 titlar per år och innehåller böcker, tidskrifter, årsböcker, rapporter och redogörelser från myndigheter, kommunala protokoll, telefonkataloger och en hel del småtryck men förhållandevis lite av kartor och bildmaterial som istället återfinns i stadsarkivet respektive på läns museet. Uppsatser sårkatalogiseras inte, däremot används innehållsredogörelse och flertalet sökord för att göra materialet sökbart i katalogen. Samlingen kan sägas bestå av en referenssamling, en utlåningssamling och en arkivdel för särskilt attraktiv litteratur. Referenssamlingen står placerad för sig i Värmlandsrummet.

I stifts- och gymnasiebibliotekets bestånd, av vilken en del tillföll lokalsamlingen då de blev en kommunal angelägenhet, ingick den så kallade Fryxellska samlingen. Forskaren och boksamlaren Fredrik Fryxell (1724-1805) samlade på allt som rörde Värmland och allt av värmlänningar. Samlingen, vilken donerades 1794, omfattade 2 500 skrifter i 117 band, däribland hel del klassiska verk, avhandlingar och

²⁷ Där ej annat anges hämtas faktauppgifterna från personlig intervju med Bengt Åkerblom, ansvarig för lokalsamlingen vid stadsbiblioteket i Karlstad.

personverser. Där ingår också en av lokalsamlingens rariteter, den värmländske prästmannen Petrus Gyllenius märkliga dagbok från 1600-talet *Diarium Gyllenianum* eller *Petrus Magni Gyllenii dagbok 1622-1667*.

Det 90 kvm stora Värmlandsrummet är beläget längst in i biblioteket och har en fönstervägg in mot en glasgård i byggnadens centrum. I rummet finns hyllor efter väggarna och i två utskjutande delar som avgränsar rummet. Här finns inget enhetligt möblemang, två arbetsbord i furu med stolar mot fönsterväggen, vidare ett äldre almbord med fyra moderna stolar samt ett lägre ekbord omgivet av fyra fåtöljer. I rummet finns även en glasmonter för tillfälliga litteraturutställningar med aktuellt tema, för närvarande litteratur om Södra Råda kyrka. Vidare finns ett modellandskap föreställande "Kungsgården, Hertig Karls gård och Karlstad med dess 48 hushåll som vi tror att det såg ut 1584". På väggarna ovanför hyllorna finns gamla Karlstadfotografier samt en reproduktion av Carl Larssons porträtt av Selma Lagerlöf från 1908.

Linköping Stadsbibliotek²⁸

Linköpings Stifts- och landsbibliotek inrättades som en fristående statlig institution genom riksdagsbeslut år 1926. Biblioteket övergick sedan i kommunens ägo 1975 och efter 1994 har det kallats Linköpings stadsbibliotek men de två delarna benämns i dagligt tal stiftsbiblioteket och folkbiblioteket.²⁹

I september 1996 totalförstördes huvuddelen av Linköpings Stifts- och landsbibliotek genom en omfattande brand. Allt som fanns i det dåvarande Östgötarummet, inklusive kortkatalogen över lokalsamlingen, förstördes. Det som förvarades i magasin räddades och med detta material som utgångspunkt började arbetet med att återuppbygga Östgötasamlingens referens- och utlåningsdel. Genom gåvor, annonsering, upprop i pressen samt inköp från antikvariat kan allt väsentligt nu betraktas som återanskaffat.

Ett nytt bibliotek byggdes upp på samma plats vid Östgötagatan och i denna nya byggnad, invigd i mars 2000, återfinns lokalsamlingen i det runda Östgötarummet, beläget rakt fram från entrén genom stora bokhallen. Det cirkelrunda rummet, som specialritades för lokalsamlingen skapar med sin varmt rödfärgade ut- och insida, en intim, ombonad atmosfär som samtidigt upplevs central och lättåtkomlig. Inredningen,

²⁸ Där ej annat anges hämtas faktauppgifterna från personlig intervju med Mathias von Wachenfeldt, ansvarig för forskaravdelningen (gamla Stiftsbiblioteket och Östgötasamlingen) och Eva

Nilsson-Sjöquist, bibliotekarie på forskaravdelningen vid stadsbiblioteket i Linköping.

²⁹ *Linköpings stadsbiblioteks återuppbyggnad 1996-2000*, red. Anna-Lena Jacobson-Schacht, 2000, s. 17-18.

med hyllor från golv till tak och ett runt bord i mitten omgivet av fem senbarockstolar med tagelklädda sitsar bidrar till att göra rummet till en annorlunda och mer ålderdomligt distingerad miljö än biblioteket i övrigt. I detta 60 kvm stora rum förvaras referenssamlingen och en ca 40 kvm stor golvyta utanför rummet upptas av samlingens utlåningsdel.

Östgötasamlingen hör organisatoriskt hemma inom stadsbibliotekets forskaravdelning som även innefattar Stiftsbiblioteket med samlingar av äldre böcker och handskrifter. Det kan noteras att det finns en flytande gräns mellan stifts- och lokalsamlingen. I stiftssamlingen finns mycket av lokalhistoriskt intresse, här återfinns också de allra äldsta böckerna samt rariteter, som till exempel Verner von Heidenstams (1859-1940) teckningar, brevsamling och manus.

Vid uppbyggandet av östgötasamlingen utgår man från landskapet Östergötland som i stort sammanfaller med Östergötlands län. Detta enligt en instruktion för Stiftsbiblioteket formulerad och fastställd redan 1928 vilken lyder: ”biblioteket har att samla och bevara den litteratur, som angår Östergötland, såväl i tryck som skrift”.³⁰

Tillväxten har de senaste åren varit exceptionellt stor, år 2001 tillkom ca 700 titlar, men den årliga ökningen beräknas nu till omkring 200-300 titlar. Samlingen omfattar nu ca 8 000 titlar varav 1 345 är periodica. Alla ämnesområden är representerade, de mest omfattande är geografi (N), ekonomi och näringsväsen (Q), biografi med genealogi (L) och religion (C). I samlingen ingår, som brukligt, böcker, tidskrifter, årsböcker, telefonkataloger, videofilmer och cd-rom. En del vykort och bilder ingår, även om det huvudsakliga samlandet av liknande material överläts åt läns museet. Den äldre litteraturen man lyckats återanskaffa kan exemplifieras av C. H. Braads *Östgöthars minne* från 1769, Pehr Kalms *Enfalliga anmärkningar om Öst-giötha skäre-boars öfliga fiske-sätt i Östersjön* i två delar publicerad mellan 1753-1754 samt Leonard Rääfs *Samlingar och anteckningar till en beskrifning öfver Ydre härad i Östergöthland* från 1856.³¹

Samlingen är katalogiserad i bibliotekets katalog. Den magasinerade småtryckssamlingen, landstingsprotokoll och liknande är okatalogiserat material och alltså ej sökbart. Östgötarummets referenssamling och utlåningdelen i anslutning till rummet är öppen för besökare 59 timmar / vecka. De delar av samlingen som förvaras i magasin är tillgängliga under forskaravdelningen / stiftsbibliotekets öppettid, 31,5 timmar / vecka.

³⁰ Ranius, Allan, 1983, *Östgötalitteratur vid Stifts- och landsbiblioteket i Linköping*, s. 41.

³¹ *Linköpings stadsbiblioteks återuppbyggnad 1996-2000*, 2000, s. 114.

Uppsala stadsbibliotek³²

Uptakten till Uppsala- och Upplandsamlingen var en gåva till stadsbiblioteket år 1941 från dåvarande A.B. Lundeqvistska Bokhandeln genom dess verkställande direktör fil.l.c. Nils Wallin. Gåvan bestod av en samling uppsalatrick. Samlingen inhystes från början under takåsarna i stadsbibliotekets dåvarande lokaler vid Östra Ågatan och var inte tillgänglig för allmänheten. Mellan åren 1941 och 1971 ansvarade länsbibliotekarie Karl-Tore Fries för samlingens fortsatta uppbyggnad och katalogiseringen av densamma. Under Fries tid var lokalsamlingen organisatoriskt placerad under länsbiblioteket men flyttades med tiden till stadsbibliotekets organisation.

Uppsala- och Upplandsamlingen ligger i den del av stadsbiblioteket som utgörs av den äldre bebyggelsen mot Svartbäcksgatan vilken bevarades och införlivades med det nya biblioteket när det byggdes i kvarteret Sandbacken 1986. För att nå samlingen passerar man lånedisken och vidare genom en kort förbindelsegång mellan byggnaderna. I denna äldre byggnad återfinns förutom Uppsala- och Upplandsamlingen även Talboksavdelningen. Samlingen är placerad i fem små rum, tillsammans ca 70 kvm, som har bevarat sin karaktär av sekelskiftesbostad. Här finns kakelugn, spröjsade fönster och spegeldörrar, en mycket trivsam och passande omgivning för samlingen. De fem små rummen är funktionellt inredda med hyllor som har bra belysning och lådskåp för liggande material. Här finns även läs- och skrivplatser. Inredningen är stilren och modern men har ett formspråk som anknyter till rummens sekelskifteskaraktär.

Uppsala- och Upplandsamlingen är, som namnet påvisar, indelad i en Uppsaladel och en Upplandsdel. Det är landskapet Uppland som ligger till grund vid uppbyggandet av samlingen men då nära hälften av den lokalhistoriska litteraturen kan hänföras till staden Uppsala har man ansett det mest praktiskt med denna uppdelning. Samlingarna är placerade var för sig och märkta *Ups* respektive *Upl*. Lokalsamlingen vid stadsbiblioteket i Uppsala är en referenssamling men en stor del av materialet finns tillgängligt för hemlån ute i bokhallen. Samlingen har öppet med tjänstgörande bibliotekarie nio timmar / vecka men kan sägas vara tillgänglig under bibliotekets öppettider (48 timmar / vecka) då personal som tjänstgör i informationsdisken kan vara den intresserade behjälplig.

Uppsala- och Upplandsamlingen omfattar ca 4 000 volymer och varje år tillkommer omkring 100 volymer. Samtliga ämnesområden finns representerade med betoning på geografi (N), historia (K) om till exempel vallonbruken ur historisk

³² Där ej annat anges hämtas faktauppgifterna från personlig intervju med Gunilla Fällman, ansvarig för Uppsala- och Upplandsamlingen vid stadsbiblioteket i Uppsala.

synvinkel, och uppfostran och undervisning (E) med underavdelningar, om skolstaden Uppsala. Samlingen består i huvudsak av böcker om lärdomsstaden Uppsala och landskapet Uppland och därutöver finns en mängd småtryck. Här finns kartor, skol- och telefonkataloger, fastighets- och adresskalendrar från slutet av 1800-talet, fullmäktigehandlingar från 1915, landstings- och kyrkofullmäktigehandlingar, taxeringskalendrar, handlingar från kommunalar och nämnder, student- och universitetsmatriklar, tidskrifter och lokala blad t.ex. *Vallonättlingen* och *Hänt hos oss*, CD-skivor, videokassetter, flygfotografier från 1930-talet till 1950-talet samt Upsala Nya Tidnings (UNT) julnummer fr.o.m. 1906. Dessutom återfinns här den kände uppsalafotografen Alfred Dahlgens fotografier med Uppsalamotiv från 1901 som även kan räknas till en av samlingens rariteter. Dahlgren fick kommunstyrelsens uppdrag att föreviga staden år 1900. Ett annat betydande verk är Whitelockes dagbok från 1653-54 i utgåva från 1777, där författaren beskriver sina intryck från besök i Uppsala och Salnecke. Till rariteterna räknas även Eric Tunelds geografi *Geographie öfver Konungariket Swerige, samt därunder hörande länder. Första bandet, som innehåller Swerige för sig sjelvt nemligen Upland, Södermanland, Nerike, Westmanland och Dalarne*. Till det äldsta i samlingen hör Joh. B. Busser *Utkast till beskrifning om Upsala*, som finns i utgåva från 1777 och även som faksimil.

Allt som ingår i lokalsamlingen är katalogiserat, förutom en del småtryck och handlingar. Man arbetar för närvarande med katalogisering av småtrycken, ett arbete som beräknas vara slutfört inom det närmaste året. Även artiklar, t.ex. i antologier är sökbara genom särkatalogisering.

Västerås stadsbibliotek³³

Lokalsamlingen i Västerås stadsbibliotek etablerades i samband med att stifts- och landsbiblioteket tillkom och tog nya lokaler i bruk i kvarteret Heimer vid Biskopsgatan år 1956. I denna byggnad, som idag hyser stadsbibliotekets barn- och skönlitterära avdelning, inreddes ett speciellt Västmanlands-Dalarum. Västmanlands Läns Tidning skänkte vid samma tidpunkt 50 000 kr till minne av tidningens ägare och ansvarige utgivare Anders Pers, att användas till inredning av rummet och till komplettering av samlingarna. Samlingen kallades från början Västmanlands-Dalasamlingen dels p.g.a. att dessa landskap var Anders Pers två hembygder och

³³ Där ej annat anges hämtas faktauppgifterna från personlig intervju med Jan Larsson, ansvarig för Stiftsbiblioteket och Västmanlandssamlingen vid stadsbiblioteket i Västerås.

dels med anledning av de komplicerade gränsdragningarna mellan län, landskap och stift i denna region.³⁴

Det 75 kvm stora Västmanlands-Dalarummet hade en intimare prägel än resten av biblioteket med väggfasta bokskåp, profilerat trätak, hemvävda yllegardiner och möbler i vitkalkad ek med naturfärgat skinn.³⁵ Här kom samlingen att sporadiskt byggas upp under 60-talet genom köp, gåvor och tryckleveranser. Ett viktigt tillskott var inköpet av Gert Nordins samling 1969. Västeråsbördige Nordin verkade som köpman i Stockholm och byggde upp en stor privatsamling som omfattade ca 3 500 volymer västmanlandslitteratur.

Organisatoriskt tillhörde Västmanlands-Dalasalningen från början facklitteraturavdelningen och 1970 flyttades hela samlingen av utrymmesskäl ned i magasinerna och var inte tillgänglig för allmänheten mellan åren 1970-1991, med undantag av en mindre del som förvarades i öppna hyllor. 1973 övertogs ansvaret för samlingen av bibliotekets forskaravdelning, den avdelning där också det tidigare stifts- och läroverksbiblioteket återfinns. Även i dessa samlingar finns en hel del värdefullt lokalthistoriskt material. Sedan 1991 är fackavdelningen, numera benämnd fackbiblioteket, belägen i en annan byggnad vilken man når via en inglasad förbindelsegång sedan man passerat genom den gamla biblioteksbyggnaden. Vid samma tidpunkt, 1991, gjordes lokalsamlingen tillgänglig för allmänheten på nytt och samtidigt åstadkom man en striktare uppdelning mellan en utlåningsdel och en inlåst referensdel.

Numera benämns samlingen Västmanlandssamlingen då dalmaterialet är på väg att lyftas ut. Under 90-talet fattades beslut om att renodla samlandet dels av ekonomiska orsaker och dels p.g.a. att lokalthistoriskt material om Dalarna redan samlas i hög omfattning i detta landskap. Arbetet med att särskilja samlingen fortgår ännu och material förs över till Falun eller till stiftsbiblioteket.

Västmanlandssamlingen är tillgänglig under bibliotekets öppettider, 54 timmar / vecka, och återfinns längst in på nedre planet i fackavdelningen. Efter att ha passerat en stor öppen yta med facktidsskrifter och läsfåtöljer når man samlingen vilken disponerar en ca 100 kvm stor yta placerad så att den avgränsas på tre sidor av studieceller, fönstervägg och släktforskarrum. En del av den inlåsta referenssamlingen liksom samhällsinformationen förvaras utefter en vägg belägen utanför denna yta, i anslutning till facktidsskrifterna. Här finns ett antal läs- och

³⁴ Landskapet Västmanland gränsar till Södermanland, Närke, Värmland, Dalarna och Uppland. I Västmanlands län ingår delar av landskapen Västmanland, Uppland, Södermanland och Närke. Länet är indelat i två stift, Uppsala ärkestift och Västerås stift i vilket också Dalarna ingår.

³⁵ *Landsbiblioteket Västerås*, red. Sven Olsson, 1958, s. 44.

skrivplatser samt ett större bord för grupparbeten. Inrednings- och stilmässigt skiljer sig inte avdelningen från fackbibliotekets övriga delar.

Västmanlandssamlingen består idag av ca 8 000 volymer, här ingår särtryck, artiklar och uppsatser. Nästan hela samlingen kan sökas i den lokala bibliotekskatalogen. Arbetet har skett fortlöpande de senaste åren och samtidigt har man katalogiserat bakåt i tiden. Småtryck inklusive handlingar är inte katalogiserade men väl uppsatser och artiklar. Okatalogiserat material finns att söka i kortkatalog. Man arbetar dessutom med att lägga in Västmanlandssamlingen i Libris. Alla ämnesområden finns representerade, de största är geografi (N), biografi med genealogi (L) och naturvetenskap (U). De minst förekommande ämnena är filosofi, kemi och fysik. Ämnesområdet matematik (T) saknas. I samlingen finns böcker, uppsatser, stenciler, tidskrifter, årsböcker, företagstidskrifter, videofilmer, vykort, fotografier, kartor, dagstidningar, t.ex. Vestmanlands Läns Tidning (VLT) från 1831, telefon- och skolkataloger, protokoll och handlingar. Vidare finns noter och musikalier, dock inga cd-skivor. Även släktforskmaterialet ingår i lokalsamlingen. Till rariteterna i samlingen hör en handritad karta över Sala gruva från 1600-talet, en 1700-tals beskrivning av Arboga och en del originalutgåvor av tillfällestryck från 1700-talet. Liksom i Linköping finns en flytande gräns mellan stifts- och lokalsamlingen. Som exempel kan nämnas de Hülpherska samlingarna³⁶, herdamannesmanuskript, och gårds- och personarkiv vilka ingår i stiftsbibliotekets handskriftsamling. Dessa anknyter till stor del till Västmanland och Västerås stifts historia och är sålunda av stort lokalthistoriskt intresse.

Angående avgränsningsprinciper utgår man från två geografiska definitioner, i första hand Västmanlands län och därefter landskapet Västmanland. När det gäller facklitteratur är det *om* Västmanland som är avgörande, men beträffande skönlitteratur finns ambitionen att en författare från landskapet ska vara representerad i samlingen även om bokens handling inte anknyter till detsamma. Skönlitteratur med anknytning till Västmanland och Bergslagen är uppdelad i dels referensexemplar som finns placerade i Västmanlandssamlingen, dels i utlåningsexemplar som tillhör den skönlitterära avdelningen där de utgör en samling med särskild hyllplacering. Allmän Västmanlandslitteratur köps i tre exemplar, ett till referensavdelningen, ett till utlån och ett till magasin. De senaste två åren har samlingen vuxit med mellan 250 och 300 volymer årligen.

³⁶ Med de Hülpherska samlingarna avses Västeråsköpmannen Abraham Abrahamsson Hülphers stora bok- och handskriftssamlingar vilka han skänkte till stiftsbiblioteket i slutet av 1700-talet.

Örebro Stadsbibliotek³⁷

Den mest omfattande samlingen lokalthistoriskt material om Örebro län, vilket omfattar så gott som hela landskapet Närke, finns vid Örebro Stadsbibliotek. Samlingen går under namnet Saxonarkivet.³⁸ Personen bakom Saxonarkivet, Johan Lindström Saxon (1859-1935), var tidningsman och journalist och född i Gällersta i närheten av Örebro.³⁹ Saxon byggde upp en betydande samling närkelitteratur i sitt hem där han samlade på allt *om* Närke och dessutom allt *av* närkingar. Samlingen växte allt mer och 1933 bildades en stiftelse – Stiftelsen Saxons Närkesarkiv som året därpå, 1934, fick samlingen som donation. Saxon ville att samlingen skulle bevaras och utökas också efter hans död och dessutom hållas tillgänglig för forskare. Men var skulle samlingen ta vägen? I hemtrakten Örebro blev stadsbiblioteket 1936 också länsbibliotek för Örebro län, och Stiftelsen Saxons Närkesarkiv fann det lämpligt att deponera samlingen här. Detta skedde 1937. Det är alltså Stiftelsen Saxons Närkesarkiv som äger samlingen. Saxon hade avsatt av medel för samlingens fortsatta uppbyggnad och stiftelsen finansierar verksamheten med bl.a. avkastningen på aktiekapitalet. Dessa medel går huvudsakligen till mediainköp. Samlingen är organisatoriskt placerad under stadsbibliotekets vuxenavdelning, som står för löner och hyreskostnader.

Saxons Hembygdssamling, som den benämns i biblioteket, finns uppställd i ett centralt och samtidigt avskilt rum, ca 50 kvm stort. Placeringen var bestämd redan på planeringsstadiet då det nya biblioteket byggdes på Näbbtorgsgatan i början av 80-talet. Rummet har gott om fönster, med hemvävda gardiner, och en glasvägg in mot bokhallen. Insynen är dock begränsad pga. de kartsåp/lådor som placerats mot densamma. Här finns en gammal skrivbordsmöbel som tillhört Saxon, vidare ett runt bord med fyra stolar för besökare.

Samlingen består av en referens- och en utlåningsdel som placerats tillsammans. Böckerna saknar ryggsignum och istället används, inne i böckerna, ett exlibris föreställande landskapsvapnet. Alla ämnesområden, med tonvikt på geografi (N), finns representerade och man samlar främst böcker och småtryck. Här finns även inslag av arkivmaterial som kataloger, kalendrar, manuskript m.m. samt en stor samling tidningsklipp. Det finns en hel del material från 1700- och 1800-talet, t.ex. sockenbeskrivningar och till det äldsta i samlingen hör Laurentius Paulinus Gothus

³⁷ Där ej annat anges hämtas faktauppgifterna från personlig intervju med Ann-Britt Aringsjö, ansvarig för Saxonarkivet vid Örebro Stadsbibliotek.

³⁸ Namnet Saxonarkivet är något missvisande då det ju inte är fråga om ett regelrätt arkiv, samlingen består till största delen av böcker och småtryck men med inslag av arkivmaterial.

³⁹ Saxon grundade bl.a. veckotidningen Säningsmannen 1905 och, tillsammans med sina bröder, Saxon & Lindströms förlags AB 1928.

Commonefactio, de angelis & pythonicis adparitionibus; sigillatim veró, de praestigiis Kumblaeis in Nerikia från 1630. (Undervisning om uppenbarelser av änglar och spådomsandar och i synnerhet om spökerierna i Kumla i Närke.) Genom Saxons insats är samlingen relativt fullständig vad gäller äldre material. Vissa delar av samlingens bild- och kartmaterial har deponerats på Örebro läns museum respektive Lantmäteriet i Örebro.

Hela samlingen, fram till 1993 finns i kortkatalog. Från och med detta år finns allt inlagt i bibliotekets katalog och man katalogiserar nu samlingen retroaktivt. Den årliga tillväxten uppskattas till mellan 200 och 400 volymer. Saxonarkivet kan besökas då biblioteket är öppet, 62 timmar / vecka.

Lokalsamlingen – ett tvärsnitt

I detta avsnitt granskas de i föregående kapitel presenterade lokalsamlingarna utifrån allmänna och biblioteksspecifika begrepp. Avsikten är att ge en uppfattning om hur en lokalsamling av denna omfattning är strukturerad och hur den används. De enskilda faktauppgifterna under de följande rubrikerna har hämtats från intervjuerna.⁴⁰ (Se bilaga 2, *Underlag för intervjuer*, s. 60.) Genom att väga samman intervjuvaren från de åtta informanterna har ambitionen varit att skapa en tydligare, i viss mån genomsnittlig bild av lokalsamlingen. Det bör betonas att det är frågan om en redovisning av, av mig sammanvägda, intervjuvar. Först i nästföljande kapitel, kallat *Diskussion och analys* förs resonemang kring uppgifterna.

Målsättning

Målsättning är ett uttryck som kan kräva en definition i detta sammanhang. Begreppet mål används med varierande innebörd inom olika verksamheter, jämför t.ex. inom förvaltning, närings- eller idrottsliv. Dessutom används allmänt en mängd synonymer som är mer eller mindre preciserade, som ändamål, syfte, riktlinjer, delmål, grundläggande och övergripande mål, program och policy. När jag har ställt frågan om målsättning för lokalsamlingen har det varit i betydelsen *ett klart formulerat syfte med verksamheten* (d.v.s. svar på frågan varför man har en lokalsamling) samt *mundligt formulerade eller nedtecknade riktlinjer för hur arbetet ska bedrivas* (d.v.s. svar på frågan hur detta syfte ska uppnås).

Arbetet med att tillhandahålla och kontinuerligt bygga upp en lokalsamling är en uppgift som sällan specificeras utförligt i bibliotekens måldokument. Verksamhetsplanerna är i allmänhet mycket kortfattade och formaliserade. Sten Furhammar konstaterade i sin undersökning *Mål, medel och måloppfyllelse i folkbiblioteksverksamheten* att:

De oftast förekommande målen gäller uppgiften att nå alla kommuninvånare; förmedling av information, fakta, kunskaper; prioritering av bestämda målgrupper, framför allt barn och ungdom; att biblioteket ska fungera som ett allmänskulturellt centrum; att det ska ge

⁴⁰ Källa: Se Intervjuer; Käll- och litteraturlista, Otryckt material, s. 54-55.

möjlighet till rekreation och underhållning; främja debatt och opinionsbildning; ansvar för medieförsörjning samt samarbete utåt med andra förvaltningar och organisationer.⁴¹

Målsättningen för lokalsamlingen faller under bibliotekets rent allmänna mål. Dessa har i sin tur en teoretisk och ideologisk bakgrund i bibliotekslagen, i Unescos Folkbiblioteksmanifest och i de kulturpolitiska målen.

Bibliotekslagen från 1996 är högst allmänt hållen vilket kan illustreras av den andra paragrafens första stycke som är det avsnitt som främst anknyter till syftet med bibliotekens lokalsamlingar:

§2 Till främjande av intresse för läsning och litteratur, information, upplysning och utbildning samt kulturell verksamhet i övrigt skall alla medborgare ha tillgång till ett folkbibliotek⁴²

I Unescos folkbiblioteksmanifest från 1949, en tredje version antogs 1994, anges rekommendationer för folkbibliotekens mål och vilka tjänster ett folkbibliotek bör tillhandahålla. Manifestet är utformat i samarbete med International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) och skall ses som en uppmaning till stat, kommun och landsting att stödja utvecklingen inom folkbiblioteksväsendet. Här står bl.a. att läsa:

Folkbiblioteket som lokalt kunskapscentrum utgör en grundförutsättning för ett livslångt lärande, ett självständigt ställningstagande och en kulturell utveckling för den enskilde och för olika grupper i samhället⁴³

Folkbibliotekets huvuduppgifter är att verka för läskunnighet, information, utbildning och kultur bland annat genom att: /.../ 5. Främja kunskap om kulturarvet, förståelse för kulturen och insikt om vetenskaplig forskning och utveckling.⁴⁴

De kulturpolitiska målen, som är grunden för dagens kulturpolitik, fastställdes 1974 och modifierades 1996. I punkt nummer fem berörs kulturarvet och här kan lokalsamlingen finna sitt tydligaste mandat:

5. Bevara och bruka kulturarvet. Det historiska arvet är en del av vår samtid. Kulturarvet omfattar den fysiska miljön liksom de konstnärliga uttrycksformerna och språket. Staten har

⁴¹ Furhammar, Sten, 1986, *Mål, medel och måloppfyllelse i folkbiblioteksverksamheten*, s. 21.

⁴² *Bibliotekslag*, §2, (SFS 1996:1596).

⁴³ Kulturråd et, *Unescos Folkbiblioteksmanifest*, Unescos Folkbiblioteksmanifest 1994, andra stycket. URL: http://www.kur.se/utskrift.asp?_id=2215

⁴⁴ Kulturrådet, *Unescos Folkbiblioteksmanifest*, Folkbibliotekens uppgifter. URL: http://www.kur.se/utskrift.asp?_id=2215

tillsammans med bl.a. kommuner, kulturinstitutioner, folkbildning, föreningsliv ett ansvar för att spåren efter tidigare generationer tillvaratas och vårdas.

Historisk kontinuitet bidrar till människors identitet och trygghet. I tider av snabba samhällsförändringar är tillgången till kunskap om kulturarvet särskilt betydelsefullt. Museerna skall inte bara bevara utan också aktivt medverka till att människor engageras till att utnyttja sitt kulturarv. Det gäller i hög grad barn och unga vars öppenhet inför intryck från olika delar av världen stimuleras om de äger en egen historisk identitet. Det gäller också dem med flykting- och invandrarbakgrund som skall kunna bära med sig sitt kulturarv och infoga det i sina liv i Sverige.

Kulturarvet är inte neutralt. Det är ett kulturpolitiskt ansvar att synliggöra såväl klasskillnader som könsskillnader och skillnader mellan stad och land.

Kulturpolitiken skall i internationella sammanhang delta i arbetet för att skydda det gemensamma kulturarvet. Det är ett särskilt stort kulturpolitiskt ansvar att motverka försök att utnyttja kulturarvet i diskriminerande syften.⁴⁵

När det gäller de åtta lokalsamlingar som undersökts för denna uppsats kan konstateras att i två fall finns en mycket kortfattad målsättning för lokalsamlingen i bibliotekets måldokument. Ett tredje, mer fylligt exemplet är Falun. Här finns t.ex. beskrivet i *Målbeskrivning för biblioteket* under rubriken *Inriktningsmål*:

Biblioteken ska vara kommunens kunskaps och informationscentrum och bidra till att utveckla kreativitet och fantasi.

följt av *Effektmål*:

I samarbete med Länsbibliotek Dalarna förvärva och tillhandahålla medier som ges ut om Dalarna; I samarbete med allmänskulturen öka intresset för Falu kommun och Dalarna samt stimulera till hembygdsvforskning.

Slutligen under *Produktionsmål 2000*:

Dalasalningen ska sammanställa och ge ut en förteckning över det gångna årets införskaffade dalalitteratur. Dalasalningen ska arrangera och bereda plats för tio mindre temautställningar om Falun och Dalarna.⁴⁶

I Örebro finns målsättningen för Saxonarkivet nedtecknad i stiftelse- och gåvobrevet från 1933. För de övriga fyra samlingarna saknas nedtecknad målformulering. Det kan konstateras att för samtliga samlingar gäller att särskilt ansvara och bevaka den lokala utgivningen som ett led i det allmänna ansvaret för det lokala behovet av biblioteksservice.

⁴⁵ Kulturrådet, *De kulturpolitiska målen*, punkt 5. URL: http://www.kur.se/kur/utskrift.asp?art_id=1146

⁴⁶ Falu Stadsbibliotek, *Målbeskrivning för Biblioteket*, version 000126, s.17 och 21. (Kopia av internt dokument)

På frågan om målsättningen förändrats under senare tid kan i flera fall tendenser till förändrat synsätt urskiljas enligt de ansvariga. Det handlar då om en förtydligad ambition att göra samlingen mer lättillgänglig. Man ser IT-tekniken som ett viktigt instrument i denna strävan.

Organisation och ekonomi

Lokalsamlingen är i de allra flesta fall organisatoriskt placerad inom stadsbibliotekets vuxenavdelning och har alltså kommunalt huvudmannaskap. Endast Sörmlandssamlingen vid Eskilstuna stadsbibliotek är organiserad under länsbiblioteket. Detta ses här som den naturliga placeringen då uppgiften gäller att bevaka och samla in litteratur i och om hela länet. Att stadsbiblioteken i de övriga fallen omfattar lokalsamlingen trots läns- och landskapsinriktningen hör samman med att länsbiblioteken vanligen saknar eget mediebestånd. Därmed anses stadsbiblioteken ha den mest effektiva organisationen för förvärv och urval. Länsbiblioteken bidrar ekonomiskt till stadsbibliotekens mediebestånd men inte i något fall ges specifikt bidrag till lokalsamlingens uppbyggnad. Det förekommer även att länsbiblioteket avsätter medel för del av lokalsamlingens personalkostnader. Man har i något av biblioteken diskuterat med länsbiblioteket om ekonomiskt delansvar för just lokalsamlingen med anledning av att man aktivt bevakar hela länet.

Intern organisation

Arbetet med lokalsamlingen kan i viss mån sägas vara decentraliserat. Inköpen görs i samtliga fall av och på initiativ av den bibliotekarie som ansvarar för samlingen. Undantag är de relativt sällsynta inköpen från Bibliotekstjänsts sambindningslistor som istället verkställs via bibliotekets inköpsavdelning. Katalogisering görs i något fler än hälften av fallen inom lokalsamlingen av den ansvariga / ansvarige och i övrigt vid bibliotekets katalogavdelning. Administrativt är arbetet med lokalsamlingen helt integrerat med stadsbibliotekets verksamhet och särskiljs inte varken med avseende på personalkostnader eller administrativa utgifter. Personal- och lokalkostnader ingår alltså i bibliotekets poster för dessa kostnadsställen.

Samtliga lokalsamlingsansvariga har även andra arbetsuppgifter inom biblioteket och har endast en del av sin arbetstid förlagd till arbete med samlingen. Ansvaret för arbetet med att bygga upp, vårda och tillgängliggöra samlingen åligger i första hand en person som i några fall delegerar arbetsuppgifter till en kollega. Vid fyra av de åtta biblioteken arbetar en assistent med vissa arbetsuppgifter och i två fall tjänstgör ytterligare en bibliotekarie. Endast två ansvariga arbetar utan möjlighet att delegera uppgifter. Ingen bibliotekarie har mer än 20 arbetstimmar i veckan reserverade för

arbete med lokalsamlingen. På individnivå varierar arbetstiden mellan tre till fyra och 20 timmar per vecka. Sett till totala arbetstiden per lokalsamling varierar antalet timmar mellan åtta och 40 timmar per vecka.

Lokalsamlingens budget ingår, i majoriteten av exemplen, i bibliotekets totala inköpsbudget och ingen budgetuppföljning görs med avseende på just denna avdelning. Tre av de åtta samlingarna har egen inköpsbudget som fastställs och följs upp årligen, t.ex. har samlingen i Örebro en egen budget med anledning av att den finansieras med medel från Stiftelsen Saxons Närkearkiv som äger den.

När det gäller lokalsamlingens omnämmande i verksamhetsplaner och verksamhetsberättelser kan det konstateras att i de fall det förekommer omnämmande under egen rubrik är planering respektive redovisning av tämligen övergripande karaktär. I verksamhetsberättelser förekommer däremot lokalsamlingen i några fall i form av redovisning av det gångna årets aktiviteter.

Beträffande statistik förs ingen separat sådan för lokalsamlingarna. När det gäller lån ingår uppgiften vanligen i bibliotekets totala lånestatistik, endast i två exempel förs särskild lånestatistik. I Uppsala, som är en referenssamling med speciella öppettider, förs statistik över antalet besök och visningar. I de fall samlingen har en förvärvsbudget kontrolleras inköpsstatistiken regelbundet.

Omfattning och uppbyggnad

Medietyper, ämnesområden och volymer

Lokalsamlingarna innehåller alla typer av medier dock med stark betoning på böcker. När det gäller hembygdslitteratur producerar hembygdsföreningarna material i form av monografier, årsböcker och tidskrifter. Lokalhistoriskt material förekommer även ymnigt i form av småtryck, något som samtliga samlingar i denna studie innehåller åtskilligt av. Med småtryck avses då klipp, broschyrer, blad, häften och dokument som vanligen ej katalogiserats. Dagstidningar har högt lokalhistoriskt värde liksom redogörelser och handlingar från myndigheter och gamla adress- och telefonkataloger.

På senare tid har lokalhistoriskt material producerats också i form av videokassetter och cd-skivor men samlingarna omfattar även de därmed något föråldrade medietyperna diabilder och kassetband. Dessa fyra medietyper förekommer dock marginellt. Den som söker kartor eller bilder med lokalanknytning kan med fördel söka i bibliotekets lokalsamling liksom den som är intresserad av noter och musikalier från trakten. I något exempel omfattar lokalsamlingen även

släktforskningsmaterial som t.ex. mikrokort, i övriga fall ses släktforskningsmaterialet som en egen avdelning.

Bibliotekens lokalsamlingar innehåller en hel del äldre material av den anledningen att man vid uppbyggandet eftersträvade en så komplett samling som möjligt och därmed sökte lokalhistorisk litteratur retroaktivt så långt det lät sig göras. Det förekommer även att donationer eller inköp av privatsamlingar ligger till grund för lokalsamlingen; dessa kan ha funnits i en privatpersons ägo under lång tid och byggdes kanske upp kring sekelskiftet 1900 under påverkan av de nationalromantiska strömmar som då förekom. De verkliga rariteterna återfinns i de två fall där lokalsamlingen är organiserad i samarbete med stiftsbiblioteket, dvs. i Linköping och i Västerås, men även i Karlstad där en del av stifts- och gymnasiebibliotekets bestånd tillföll lokalsamlingen då detta bibliotek blev en kommunal angelägenhet.

Alla ämnesområden förekommer i lokalsamlingarna men med betoning på geografi (N) med underavdelningar, biografi med genealogi (L), och historia (K). En viss variation kan märkas beträffande andra ämnesområden. I Falun t.ex. är området konst, musik, teater och film (I) med underavdelningar särskilt omfattande, beroende på landskapets rika konstnärstradition och specifika kulturyttringar, exempelvis dalahästen och moraklockan. I Karlstad är det skönlitterära området ovanligt rikligt då landskapet har en unik författartradition. Ämnesområdet religion (C) förekommer i högre utsträckning i stiftstäderna Linköping och Västerås och i Uppsala betonas uppfostran och undervisning (E) med anledning av stadens historia som lärosäte och skolstad. I städer med betoning på industri och handel, t.ex. Eskilstuna och Västerås kan en markering av ämnesområdet naturvetenskap (U) märkas. Avdelning filosofi och psykologi (D) samt matematik (T) tillhör de minst frekventa.

När det gäller samlingarnas omfattning kan fastställas att antalet volymer varierar något, dels beroende på om samlingen endast är en referenssamling och dels beroende på hur stark den lokalhistoriska forskningstraditionen är i landskapet. En genomsnittlig omfattning av samlingarna i denna studie är omkring 10 000 volymer.⁴⁷ En ytterlighet är Falun med nära 20 000 volymer och här är även tillväxten ovanligt stor, omkring 600 volymer per år. Även Uppsala avviker från genomsnittet med sina ca 4 000 volymer och en årlig tillväxt på ca 100 volymer. Då Uppsala är en referenssamling kan man utgå från att varje volym motsvarar en titel till skillnad mot de övriga samlingarna där en titel kan innebära två eller tre volymer. Den årliga tillväxten vid de övriga samlingarna ligger omkring 200-300 volymer.

⁴⁷ Antalet volymer är vanligen det dubbla mot antalet titlar då de samlingar som tillhandahåller både referens- och utlåningsexemplar köper in minst två exemplar av varje titel.

Urvals- och avgränsningsprinciper

I arbetet med en lokalsamling utgår man från andra kriterier vid medieurval än vid biblioteket i stort. Principen som gäller i samtliga fall är att samla allt *om* landskapet eller länet, inom alla ämnesområden. Det som avgör är alltså handlingen, att det handlar om lokala företeelser och inte det lokala författarskapet. När det gäller skönlitteraturen varierar inställningen något. Den övergripande principen att handlingen ska ha lokalanknytning kan vid vissa samlingar frångås då en ambition finns att en författare från landskapet ska vara representerad i samlingen även om romanen utspelas på annan ort. Medietypen är i regel ointressant men när det gäller till exempel film och musik saknas ambitionen att ha fullständig täckning av lokalhistoriskt material i den medieformen. Det förekommer även att man gör en viss bedömning gentemot andra institutioner som samlar liknande material, t.ex. läns museet och stadsarkivet när det gäller fotografier eller kartmaterial.

Det lokala innehållet prioriteras alltså framför kvalitetsaspekten, den litterära kvalitén är underordnad. Kvalitetskraven är i regel mycket låga om de alls förekommer; möjligen ställs språkliga krav. Det finns inga skriftligt fastställda urvals- eller avgränsningsprinciper för lokalsamlingarna utan arbetet handlar i stort om personliga bedömningar från fall till fall.

Förvärvskanaler

När det gäller inköp till lokalsamlingen är de personliga kontakterna mycket viktiga då, liksom för urvalsprinciperna, andra rutiner gäller än vid bibliotekens allmänna medieförvärv. För att nå upp till ambitionen att samlingen ska vara så komplett som möjligt är det av vikt att den ansvariga aktivt och grundligt bevakar de lokala nyhetskanalerna, dagspressen och andra lokala tidskrifter för att hålla sig informerad via recensioner, artiklar och notiser om produktion av lokalhistoriskt material. Det kan t.ex. handla om att via en notis om ett jubileum forska vidare för att undersöka om någon skrift givits ut i samband med detta. Man har även kontakt med länets hembygdsföreningar för förmedling av den litteratur de ger ut. Från lokala antikvariat erhålles aktuella kataloger och antikvariatet bevakas ofta även via webben.⁴⁸ Libris bevakas regelbundet och Artikelsök används ofta. Tips från allmänheten och från lokala författare förekommer.

Inköpen görs till största delen från ortens bokhandel, lokala antikvariat och direkt från hembygdsföreningar och studiecirklar. En mycket liten del köps in från Bibliotekstjänsts sambindningslista, vanligen på grund av att man anser den alltför sen

⁴⁸ Till exempel: www.antikvariat.net

med sina presentationer. Det förekommer även gåvor och donationer och ibland erhålles tryckleveranser från traktens tryckerier.

Förvaring

Lokalsamlingen är i sex av de åtta exemplen placerad i ett eget rum, mellan 50 och 100 kvm stort, vilket framgått av den tidigare presentationen. Där så inte är fallet har man försökt skapa rums känsla med hjälp av inredningen. Samlingarna är placerade enligt SAB-systemet och i sju av åtta exempel, åtskilda i en utlåningsdel och en referensdel. Det förekommer även att referensavdelningen förvaras inlåst. I Uppsala, som är en referenssamling, görs en uppdelning i litteratur om Uppsala respektive Uppland. När det gäller det omfattande ämnesområdet geografi (N) är i några fall litteraturen indelad i kommun och därefter i socken.

Betydande delar av samlingarna förvaras i magasin då den publika yta som tilldelats har sina begränsningar. Det handlar uppskattningsvis om mellan en tredjedel och hälften av det totala mediebeståndet i varje samling. I magasin förvaras företrädesvis dubletter, årsskrifter och material som sällan efterfrågas men också periodica och äldre material. De riktigt gamla böckerna förvaras i klimatanpassade utrymmen. De okatalogiserade delarna av samlingarna har ofta sin plats i magasinet.

Lokalsamlingarna gallras inte, möjligen byter man ut exemplar om det kommer en ny upplaga. Eventuella överexemplar av skönlitteratur kan däremot gallras ut. Detta att samlingarna inte gallras tillhör en av de övergripande principerna för arbetet med en lokalsamling. Den årliga tillväxten kan i denna studie uppskattas till i genomsnitt mellan 200-300 volymer, ett faktum som kan vara värt att beakta i samband med denna princip.

Verksamheten

Av de samlingar som ingår i denna studie är samtliga utom en, tillgängliga för allmänheten under bibliotekets ordinarie öppettid. Detta medför att det inte går att föra någon separat statistik över aktiviteterna som rör just lokalsamlingen. Vid de allmänna biblioteksvisningar som genomförs visas också denna del av biblioteket och man arrangerar även specialvisningar och studiebesök för särskilda grupper. Antalet studiebesök som genomförs varierar för samlingarna mellan fem till 15 per år. Uppsala visar sin samling tämligen ofta, främst med anledning av den ej är tillgänglig under hela bibliotekets öppettid.

Utställningar med varierande lokalhistoriskt tema genomförs sporadiskt i glasmontrar eller på skärmar i samlingarna men även utställningar ute i biblioteket förekommer. I Uppsala anordnas utställningar centralt i biblioteket för att lyfta fram

lokalsamlingen, liksom i Falun. Det förekommer hos alla samlingar att man exponerar ett urval lokalhistoriskt intressant material strategiskt i biblioteken.

Vid samtliga bibliotek gäller att de bibliotekarier som tjänstgör i informationsdisken är väl insatta också i lokalsamlingens innehåll och endast vid mycket specialiserade frågeställningar hänvisas till den bibliotekarie som ansvarar för samlingen. Synpunkter och inköpsförslag vidarebefordras dock alltid för kännedom och verkställande.

Marknadsföring⁴⁹

Någon användarundersökning eller enkät enbart för lokalsamlingens brukare har inte genomförts i syfte att till exempel finna nya användargrupper eller formulera ett underlag för verksamheten. De enkätundersökningar som gjorts vid biblioteken har gällt verksamheten i stort utan särskilt omnämnande av lokalsamlingen. Endast i ett fall bland biblioteken i denna studie finns en nedtecknad marknadsföringsplan speciellt för lokalsamlingen. Detta hindrar inte att vid samtliga samlingar vidtas marknadsföringsåtgärder med varierande insatser. När det gäller den samling som är minst öppen, Uppsala, är marknadsföringsåtgärderna tämligen intensiva. Förutom utställningar ute i biblioteket och regelbundna studiebesök, som nämnts ovan, förekommer personliga brev till hembygds- och pensionärsföreningar, inbjudan till stadens gymnasiebibliotekarier för specialvisning av samlingen och därmed möjlighet att nå ut till skoleleverna som är en viktig målgrupp, filmvisning under lokalt anordnade bokmässor och viss annonsering i hembygdsföreningarnas årsskrifter. Det är även tänkbart att utställningar som anordnats av lokalsamlingen flyttar vidare ut till kommundelsbiblioteken.

Exempel, från biblioteken som ingår i undersökningen, på andra aktiviteter för att nå ut till och vidga användargrupperna är: anordnande av årligt seminarium eller särskild kursdag, samarrangemang med andra kulturinstitutioner på orten, temaskyltningar ute i biblioteket och specialvisningar där man plockar fram material som berör särskilda gruppers specialintressen. Det förekommer även att kommunens detaljplaner ställs ut i lokalsamlingen då de kan ses som ett komplement till det offentliga trycket från kommun och landsting. En enkel åtgärd för att påvisa personer som är intresserade av sin närmiljö om lokalsamlingens resurser.

⁴⁹ Termen marknadsföring används här trots att företagsekonomiskt perspektiv inte är någon självklar utgångspunkt i bibliotekssammanhang. Med marknadsföring avses i denna uppsats inga reklamkampanjer utan närmast en lokalisering av tänkta användare, dvs. målgrupper, och en anpassning till deras önskemål.

Det informationsmaterial som finns att tillgå om samlingarna är relativt bristfälligt. Endast en samling har en aktuell och professionellt utformad informationsfolder som kan användas vid utskick, på diskarna ute i biblioteket och för spridning till andra institutioner. I några fall finns en A4-sida med allmän information eller en föråldrad folder som ej längre används. Det framgick vid intervjuerna att det finns en tydlig ambition hos de ansvariga att uppdatera eller nyproducera informationsmaterial.

Skyltningen ute i biblioteket som visar vägen till lokalsamlingen är också att betrakta som en form av marknadsföring. Då samlingen vanligen är belägen ganska långt in i biblioteket och ibland är svår att hitta till kan den vara av fundamental vikt. Trots detta är några samlingar dåligt skyltade. Det kan dock konstateras att de samlingar som har en central eller strategisk placering i biblioteket inte kräver någon speciell vägvisning trots att de återfinns långt in i biblioteket. Detta gäller t.ex. Eskilstunas samling mitt emot informationsdisken och Linköpings spekulativa östgötacylinder längst in i biblioteket. Det bör nämnas att placeringen av en lokalsamling i biblioteket inte är en helt okomplicerad fråga. Man strävar efter att nå hög tillgänglighet genom en öppen och central placering, samtidigt som materialet och dess användare kräver en viss avskildhet då det ofta handlar om att bedriva lokalhistorisk forskning.

Webbsidor⁵⁰

Lokalsamlingens webbsida betraktas som en viktig kanal för att nå ut till gamla och nya användare. Alla utom en samling, där sidan är under konstruktion, har en fungerande sida via länk från bibliotekets hemsida. Endast i två exempel finns länken vidare till lokalsamlingen redan från bibliotekets startsida, i ett fall både i form av text på förstasidans innehållsmeny och genom klickbara landskapssymboler på samma sida. I de övriga exemplen varierar svårighetsgraden att finna vägen vidare från bibliotekets startsida om man söker lokalhistoriskt material. I två fall går det att söka via "Biblioteket från A till Ö" eller använda sig av alfabetiskt sökregister, i två andra exempel bör man klicka på "Bibliotekets verksamheter" eller "Om biblioteket". I ett exempel är det också av vikt att känna till att lokalsamlingen står att finna under rubriken "Forskaravdelningen".

Gemensamt för dessa webbsidor är förekomsten av en kort presentation av lokalsamlingarnas innehåll och möjligheten till kontakt med ansvarig bibliotekarie. Därutöver skiljer sig sidornas omfattning åt då några har ett tämligen stort antal webbsidor nåbara via länk, medan några andra befinner sig i slutet av "webbkedjan".

⁵⁰ För URL-adresser, se Käll- och litteraturförteckning; Elektroniskt publicerat material, s. 56. Uppgifterna avser förhållandena vid tidpunkten för undersökningens genomförande.

Exempel på länkar man kan nå via lokalsamlingarnas sidor är: bibliotekets katalog, årsboksregister, personregister, sökbara bibliografier, andra kulturinstitutioners webbsidor t.ex. arkiv och museer, släktforskaravdelning, släktforskarföreningar, lokalhistoriska sällskap, hembygdsföreningar, litteraturtips och författarporträtt. Tidskriftsförteckning tillgänglig för allmänheten finns hos fyra samlingar, varav tre förteckningar är utlagda på nätet. När det gäller nyförvävslista sammanställs sådan hos fyra av de åtta lokalsamlingarna, i ett fall finns den utlagd på nätet via webbsidan.

Det förekommer att lokalhistoriskt intresserade kontaktar samlingarna via webbsidans e-post adress för att ställa frågor, men det är fortfarande vanligast med telefonsamtal eller brev. Trots det betraktas webbsidorna som en ny och viktig kanal för att nå ut till nya användargrupper. De ses också som ett område som bör prioriteras vid en framtida utveckling av lokalsamlingarna, då en viss del av samarbetet mellan de s.k. ABM-institutionerna bygger på gemensamma eller kombinerbara tekniska lösningar. Andra metoder för att synliggöra samlingarna är samarbete med gymnasieskolor och högskolor / universitet, planer på gemensamma webbsidor med andra institutioner, föredrag samt utveckling av utställningar och effektivare skyltning.

Tillgänglighet

Som framgått av de tidigare presentationerna är sju av åtta lokalsamlingar tillgängliga under bibliotekets öppettid. Vid flera bibliotek kan specialvisningar arrangeras utanför ordinarie öppettid. För att ställa referensfrågor eller få hjälp med litteratursökningar vänder man sig till personalen i informationsdisken. Publik dator finns i de öppna lokalsamlingarna för sökning i bibliotekets katalog och möjlighet till kopiering finns ute i biblioteken. Aktuell tidskriftsförteckning och nyförvävslista kan räknas till hjälpmedel för att öka tillgängligheten. Tre lokalsamlingar producerar båda dessa hjälpmedel, en samling tillhandahåller enbart nyförvävslista och en annan samling endast tidskriftsförteckning.

Samlingarna är samtliga till största delen katalogiserade och därmed sökbara. Endast en samling är i sin hela omfattning katalogiserad. Till det som återstår att katalogisera hos de övriga sju hör t.ex. småtryck, årsberättelser och protokoll. Uppsatser och artiklar i antologier och samlingsverk särkatalogiseras i några fall medan de i andra görs sökbara med hjälp av ett stort antal söktermer som läggs på katalogposterna. Det okatalogiserade materialet, vars omfattning kan uppskattas till genomsnittligen ca 10-20 procent, går att söka i kortkatalog undantaget de två samlingar som saknar sådan.

Vid ett av biblioteken i denna studie används biblioteksdatasystemet Libra, i övrigt används Book-It.⁵¹ För hälften av samlingarna är det möjligt att, i varierande utsträckning, begränsa sökningen till lokalsamlingen via *Inställningar*. I Örebro kan "Saxons hembygdssamling" väljas under rubriken *Biblioteksenheter* men även under rubriken *Placering* kan sökandet begränsas till lokalt material genom val av "Närkehylla". Här återfinns material som valts ut ur bibliotekets ordinarie samling. I de övriga exemplen där man kan begränsa sin sökning används endast rubriken *Placering* och sedan kan man välja t.ex. "Karlstad" och i Västerås "Västmanlandssamlingen" eller "Skönlitteratur om Västmanland". Den fjärde samlingen som kan lyftas ut vid sökning finns i Falun där man använder biblioteksdatasystemet Libra. Här kan man via *Sökfilter; avdelningar* och *Sökfilter; enheter* begränsa sökningen till "Dalasamlingen" och "Dalasamlingen: mag".

Det kan nämnas i sammanhanget att under rubriken *Placering* kan mellan 50 och 128 olika alternativ väljas vid de sju bibliotek som använder Book-It, det rör sig om olika genrer, länder, företeelser, medietyper och liknande.

Personella och ekonomiska resurser

När det gäller bibliotekens utgifter för mediainköp till lokalsamlingarna kan konstateras att, i de fall särskild uppgift finns, årsgenomsnittet uppgår till omkring 30 000 kronor. Uppgifterna för år 2001 ligger mellan 20 000 och 50 000 kronor. Antal arbetstimmar som förläggs till arbete med lokalsamlingen varierar stort. Mellan fyra timmar per vecka där viss hjälp av kanslist tillkommer, till heltid och då i form av två personer på vardera halvtid, förekommer vid de åtta samlingarna. Det matematiska genomsnittet per samling är 20 timmar i veckan. Arbetet är ofta uppdelat mellan ansvarig bibliotekarie och en assistent.

Hur och av vem används lokalsamlingen?

Bibliotekens lokalsamlingar står till den intresserade allmänhetens förfogande. Hit kommer de som är intresserade av lokalhistoria, både amatörforskare och de som söker skapa och särskilja mönster rörande forskning inom olika, vidare ämnesområden. Hembygdsvetenskapsforskare är en stor och viktig nyttjargrupp liksom studiecirkeldeltagare och släktforskare. Här kan man leta i matriklar och kataloger efter släktingar eller studera bilder och kartor för att bilda sig en uppfattning släktens

⁵¹ För URL-adresser till bibliotekskatalogerna, se Käll- och litteraturförteckning; Elektroniskt publicerat material; Bibliotekskataloger, s. 57.

liv och leverne. Det förekommer också att nyblivna hus- eller gårdsägare besöker samlingen på jakt efter nyförvärvets historia.

En annan stor och ökande grupp är studerande, vanligen från gymnasiet, vuxenskolan och högskolan men även grundskoleelevernas närvaro ökar. Inom skolpedagogiken ökar inriktningen mot problembaserad inläring (PBI eller PBL) vilket avspeglas i självständiga litteratur- och informationssökningar på skolans alla stadier.⁵² Ofta bedrivs olika projekt där eleverna ska forska på områden som handlar om deras närmiljö eller skriva en uppsats om lokalthistoriska företeelser vilket senare kan ligga till grund för vidare perspektiv. Andra användargrupper är nyinflyttade, både från andra orter i Sverige och från utlandet, som har en ambition att lära känna sin nya hemort. Personer som söker underlag för presentationer och föredrag är en annan grupp liksom de som är intresserade av personhistoria.

Enligt de lokalsamlingsansvariga kan lokalsamlingsnyttjaren indelas åldersmässigt i två huvudgrupper; ungdomar / skolelever och äldre / medelålders. Yrkesverksamma och småbarnsföräldrar hör till de minst vanliga besökskategorierna. För några år sedan var medelåldern hög men den har utjämnats på senare tid på grund av det ökande antalet ungdomar. Tidigare var den vanligaste besökaren en äldre man men också här har mönstret förändrats. Det kan konstateras att könsfördelningen är jämn när de gäller de yngre kategorierna men beträffande de äldre är uppfattningen om kvinnlig respektive manlig dominans jämnt fördelad hos de lokalsamlingsansvariga. En intressant aspekt som framfördes är att uppfattningen om manlig dominans kan grunda sig på att en man i regel tillbringar mycket längre tid i samlingen än en kvinna.

Samtliga informanter upplever att användningen av och intresset för lokalsamlingen har ökat under senare år.

ABM-samarbete

Lokalsamlingarnas samarbete med museer och arkiv kan ta sig flera uttryck. Sedan tidigare förekommer samarbete i form av personliga kontakter. En stor del av detta samarbete bygger också på god kännedom om varandras samlingar, man bör kunna avgöra vilken samling som kan vara relevant för vidare hänvisning. Därutöver finns en naturlig indelning genom materialets beskaffenhet som avgör vid vilken institution det bör samlas, bevaras och göras tillgängligt. När det gäller tryckt material, böcker och tidskrifter tar biblioteken huvudansvaret medan arkiven fokuserar på dokument, kartor och liknande och museerna inriktar sig på föremål men även på t.ex. fotografier.

⁵² Problembaserat lärande (PBL) eller problembaserad inläring (PBI) innebär en mer självständig studiemetodik. Eleven formulerar inlärningsmål utifrån egna behov och söker också självständigt efter problemlösningar.

Gränserna är ofta otydliga men i stort fungerar denna uppdelning av samlandet som också kan definieras som en form av samarbete mellan institutionerna.

Det förekommer att man gör studiebesök hos varandra för att etablera och vårda kontakter. Man hänvisar dessutom till varandra i sina trycksaker.

När man idag talar om ABM-samarbete är det allt oftare de institutionsmässiga kontakterna och den tekniska aspekten man avser. Det kan t.ex. handla om gemensamma digitaliseringsprojekt eller andra IT-projekt. I Örebro pågår ett IT-samarbete kring gemensamma webbsidor och i Eskilstuna har man nyligen inlett ett ABM-samarbete som ett led i att nå nya användargrupper. Länsbiblioteket, Stadsarkivet och Eskilstuna museer arbetar tillsammans med att utveckla gemensamma webbsidor och man har även diskuterat tillkomsten av ett "Kunskapsrum", förslagsvis beläget i museet men administrerat av alla tre institutionerna tillsammans. Detta kunskapsrum ska fungera som en central för lokalforskning. Det handlar inte om att omdisponera material mellan institutionerna, även om frågan om renodling av bestånden har diskuterats, däremot kan dubblering av t.ex. viss litteratur bli aktuellt. Ett exempel som illustrerar detta projekt är de gemensamma webbsidorna om Eskilstuna kanalbolag.⁵³ Här ges en överblick av det material som finns om kanalbolagen hos de olika institutionerna, ett sätt att lättare få ett samlat grepp om informationen.

Ett annat konkret exempel på ABM-samverkan är då en bibliotekarie sköter katalogiseringen av museets bibliotek, något som sker i Eskilstuna, Karlstad och i Gävle. I Eskilstuna och i Karlstad görs därigenom museernas litteratursamlingar sökbara via bibliotekens kataloger, i Gävle har dock museet en enklare databas som ännu ej kan nås via Internet.

I Linköping finns ett långtgående exempel på ABM-samarbete i form av samverkansprojektet Kulturarv Östergötland. I detta verkar Centrum för lokalhistoria och Östergötlands länsmuseum tillsammans med en referensgrupp där bl.a. representanter från Linköpings stadsbibliotek ingår, för att öka intresset för och tillgängliggöra det östgötska kulturarvet. Man arbetar med att utveckla ett nätverk närbart från en portal på Internet.⁵⁴ Det pågår även ett samarbete mellan Östergötlands länsmuseum, Linköpings universitet och ItiS i Linköping i form av ett projekt, Historieportalen, rörande en gemensam ingång till kulturarvet som riktar sig främst till skolor och hushåll.⁵⁵ Beträffande Östgötasamlingen förs diskussioner inom biblioteket

⁵³ *Eskilstuna kanalbolag*. URL: <http://www.eskilstuna.se/kanalbolag/index.html>

⁵⁴ *Kulturarv Östergötland*. URL: <http://www.tema.liu.se/kultarv/>

⁵⁵ *Historieportalen*. URL: <http://www.edu.linkoping.se/lokalhistoria/nyport/head.htm>

att på lång sikt skapa ”det virtuella östgötabiblioteket” där länets alla lokalsamlingar har sina samlingar sökbara.

Det framgick vid intervjuerna att ett utökat samarbete mellan ABM-institutionerna är önskvärt och ses som ett viktigt verktyg för att möta det stigande intresset för lokalhistorisk forskning. Det är dock inte en okomplicerad fråga då den berör dels olika ansvarsområden och uppdrag men även ställer krav på gemensamma tekniska lösningar.

Diskussion och analys

Vilket mål och syfte har biblioteken med att tillhandahålla en lokalsamling? Har målsättningen förändrats eller finns tecken på att den håller på att förändras? Skiljer sig bibliotekens intentioner åt och i så fall vad beror detta på? Finns gemensamma nämnare och skiljer sig samlingarna åt beträffande omfattning, urval, placering, användning, användare, marknadsföring och service? Förekommer ABM-samarbete? I så fall i vilken form? Dessa frågeställningar formulerades i uppsatsens inledning och de därpå följande redovisningarna ska ses som ett sätt att försöka besvara dem. Nedan följer uppsatsförfattarens åsikter och reflektioner med utgångspunkt i de föregående redovisningarna.

Varför har folkbiblioteken en lokalsamling?

Det spontana svaret på denna fråga är – det ligger i bibliotekens självklara uppgift att öka den samlade kunskapen och som en följd av detta har man av hävd tagit ett särskilt ansvar för den lokala litteraturen. Bakgrunden till denna inställning står att finna i den tidsanda under vilken folkbiblioteksinstitutionen växte fram under 1800-talet. Under denna period var demokratibegreppet och folkbildningssträvandena viktiga samhällsfrågor. Frågan om ökad bildning hos fler samhällskikt än de allra högsta hade sin grund i nya behov som industrialiseringen och urbaniseringen åstadkom. Folkrörelserna, av vilka de viktigaste var arbetarrörelsen och nykterhetsrörelsen, växte sig starka under 1800-talets senare hälft och folkbibliotekens framväxt kan, liksom folkskolans, ses som ett uttryck för tidens bildningsambitioner. Det ligger nära till hands att dra paralleller mellan förra sekelskiftets fokusering på folkbildning som en följd av intensiva samhällsförändringar och dagens tal om det livslånga lärandet som sammanfaller med övergången till informationssamhället.

Trots att formaliserade bestämmelser och anvisningar saknas som motiverar bibliotekens lokalsamlingar kan konstateras att de ses som en självklar del av bibliotekets verksamhet. Tryckt material om ett bygd bör samlas, förvaras och tillgängliggöras för en intresserad allmänhet. På biblioteket finns resurserna för professionellt arbete med att bevaka utgivning, göra urval, förvara, vårda och

tillgängliggöra. Att tillgängliggöra handlar om katalogisering och klassifikation men även bibliotekens generösa öppettider och deras funktion som ”samhällets vardagsrum” spelar en viktig roll. Därutöver tillkommer bibliotekets betydelse i demokratihänseende. För att kunna delta i och ta del av samhällsdebatten krävs att information om närsamhället finns samlad och lätt åtkomligt. Resonemanget anknyter till Sverker Härds synpunkter om det livslånga lärandets betydelse för bevarandet och upprätthållandet av demokratibegreppet som berördes i uppsatsens inledning.

Det ovan sagda får betraktas som en sorts ideologisk bakgrund till varför biblioteken har lokalsamlingar. Vid en närmare granskning framgår att de vanligen har en ganska kort historia jämfört med biblioteket. För den ursprungliga östgötasamlingen formulerade stiftsbiblioteket en instruktion 1928. Samlingarna i Falun och Örebro, sammanställdes respektive kom i bibliotekets vård på 30-talet. Uppsalasamlingen började byggas upp 1941, initierad genom en donation, i Västerås tillkom samlingen i samband med nybyggnation 1956 och i Karlstad har samlingen 1973 som officiell startpunkt. Vid de övriga biblioteken, Eskilstuna och Gävle, är tidpunkten för lokalsamlingens upptakt oklar, samlingarna har vuxit fram successivt under åren.

För att närmare försöka besvara frågan om varför lokalsamlingar började etableras i folkbibliotekens regi kan ett antal spekulationer framföras: Det förra sekelskiftets och det tidiga 1900-talets nationalromantiska strömmar, vilka kom att medföra ett intensifierat intresse för hembygden och lokalhistoria, fick till följd att flera stora privata samlingar av lokalhistorisk karaktär byggdes upp. Dessa kunde med tiden bli tämligen omfattande och då samlarens intentioner oftast handlar om att samla till kommande generationers fromma aktualiserades frågan om var samlingarna skulle förvaras för att bäst kunna utnyttjas. Biblioteken sågs som deras naturliga hemvist. Under samma tid ökar antalet bibliotek, antalet tillgängliga medier och antalet biblioteksanvändare. Även produktionen av hembygdslitteratur stiger och ett behov att särskilja lokalt material uppstår av organisatoriska orsaker. Dessutom var den ekonomiska situationen gynnsam under 60- och 70-talen. Intresset för hembygdsvetenskap har också påverkat etablerandet av och synen på lokalsamlingar. Flera av samlingarna fick större utrymme eller gjordes tillgängliga för allmänheten först under 1970-talet, vid samma tid som hembygdsvetenskapen och t.ex. folkmusiken och landsbygdslitteraturen upplevde en renässans. En sista spekulation kan vara att det i viss mån handlat om spridning av en god idé. Stora betydelsefulla bibliotek börjar bygga upp lokalsamlingar, ibland med utgångspunkt i en donation, som en form av forskaravdelning i folkbiblioteket. Med tiden kommer en sådan avdelning att betraktas som självklar vid alla bibliotek.

Synen på lokalsamlingen idag

Det har framgått vid intervjuerna att en viss förändring i synen på lokalsamlingen kan märkas. Från att från början ha fört en relativt undanskymd tillvaro, ibland inte ens tillgänglig för allmänheten, har samlingarna under senare år fått en allt mer framträdande placering. Då de nya biblioteken byggdes erhöll lokalsamlingen sin placering redan på ritningsstadiet och i några exempel har samlingen flyttats på senare tid. Samlingarna i denna studie fick sin nuvarande placering beträffande Falun vid byggnation i mitten av sextioalet, 1971 i Karlstad, 1981 i Örebro, 1986 i Uppsala, och 1991 i Västerås. I Gävle flyttades lokalsamlingen till sin nuvarande plats 1996. Sörmlandsamlingen i Eskilstuna flyttades för några år sedan och slutligen östgötasamlingen i Linköping som fick en genomtänkt placering då biblioteket återuppfördes 2000. I Karlstad har man långtgående planer på att ge sin samling en mer central och rymligare placering, i de övriga exemplen uppfattas placeringen i biblioteket som ändamålsenlig. Med ändamålsenlig avses ett utrymme som är lätt att hitta till men som samtidigt upplevs i någon mån avskilt.

Detta sentida engagemang i samlingens placering kan tolkas som ett uttryck för en önskan att tillgodose ett ökat intresse från allmänheten. Målsättningen har alltså förändrats så till vida att man blivit mer öppna utåt, att tankar på marknadsföring finns och att man har blivit allt mer aktiva för att lyfta fram samlingarna i fler sammanhang. Detta sammanfaller med att också hembygdsföreningarna blivit mer utåtriktade, till exempel digitaliserar allt fler föreningar information via Internet, man arbetar med olika teman och med vandringar i hembygdsmiljö.

Ytterligare ett tecken på förändrad inställning till lokalsamlingen är det faktum att flera bibliotek först under senare decennier börjat köpa in exemplar även för utlåning. Många samlingar var från början rena referenssamlingar. När det gäller nya medieformer, t.ex. videofilmer, cd-skivor och cd-rom kan en viss tveksamhet beträffande avgränsningsprinciper urskiljas. Det saknas regelverk som kan fungera som stöd i sådana frågor, något som kan betraktas som en form av eftersläpning vid införande av ny teknik och nya produktionsformer.

Faktum är att samlingarna i allt högre grad lyfts fram, att samarbetet med andra institutioner ökar, att intresset för lokalforskning tycks öka och att framtidsoptimismen är stor hos de ansvariga. Samtidigt fokuseras sällan lokalsamlingen i bibliotekens måldokument och kännedomen om deras existens hos allmänheten kan uppfattas som ganska dålig. Läns museerna har i högre utsträckning lyckats etablera sig som kunskapskälla om vår närmiljö. Vid intervjuerna framkom att antalet skolelever som besöker lokalsamlingen har ökat markant och det finns anledning att anta att medvetandet om de lokalthistoriska resurser biblioteket förfogar över därför kommer att stiga.

De samlingar som ingår i denna undersökning ger ett likartat intryck. De är ungefär lika stora, genomsnittligen ca 10 000 volymer och inköpssumman för 2001 varierar mellan 20 000 och 50 000 kronor. De saknar, med något undantag, separata statistik- och kostnadsuppgifter samt nedtecknade målbeskrivningar. Till exempel är inte administrativa kostnader, personal- och lokalkostnader nedbrutna till "lokalsamlingsnivå". I sex av åtta fall är samlingarna placerade i ett eget rum där de disponerar en yta på mellan 50 och 100 kvadratmeter. Det går att urskilja en tendens till att den yta som lokalsamlingen disponerar bör avvika inredningsmässigt från bibliotekets övriga delar. Denna ambition tycks ha betonats kraftigare vid tiden för samlingarnas uppbyggnad då inredningen ofta speglade traktens hantverk, t.ex. i form av hemvävda gardiner eller möbler i landskapstypiska träslag. Det verkar dock som denna vilja att markera lokalsamlingen som "bibliotekets finrum" är på väg att överges. Kanhända ett strategiskt drag för att öka tillgängligheten.

Det område där lokalsamlingarna avviker något sinsemellan är när det gäller inriktningen på olika ämnesområden. Ämnesinriktningen speglar tydligt landskapets historia och i vilken grad det varit och är centrum för till exempel viss industri, handel eller hantverk. Även kyrkans ställning och utbildningsväsendets betydelse kan uttydas i lokalsamlingens sammansättning. De olika landskapen har dessutom en varierande tradition när det gäller hembygdsforskning. Till exempel kan den långa och livskraftiga tradition av hembygdsintresse Dalarna varit föremål för märkas tydligt i Falusamlingens omfång och innehåll, liksom i samlingens status som den avspeglas i bibliotekets dokument. Det är även intressant att notera den skönlitterära dominansen i Karlstad, mot bakgrund av Värmlands starka författartradition.

De bibliotekarier som ansvarar för samlingarna har i allmänhet lång erfarenhet av detta arbete, mellan fem och trettio år. De har även andra uppgifter inom biblioteket och avsätter i genomsnitt ca 12 timmar i veckan till arbete med lokalsamlingen. Att arbeta som lokalsamlingsansvarig kräver aktivt intresse för hembygden och lokalhistoria. För att hålla sig väl insatt i utgivningen av lokalhistoriskt intressant material fordras grundlig och noggrann bevakning av lokala medier samt ett välutvecklat kontaktnät. När man talar om bibliotekariens förändrade yrkesroll kan den som arbetar med lokalsamlingen tjäna som ett tydligt exempel på hur informationsexperten allt mer blir en aktör i det pedagogiska arbetet. Förutom god kännedom om den egna samlingen bör man även vara orienterad i liknade samlingar vid andra institutioner, vara specialiserad på litteratur- och informationssökning, ha kunskap om särskild pedagogik för elever och amatörforskare, känna till nya arbetsformer och metoder t.ex. problembaserat lärande (PBL), vara utbildare för studenter och lärare samt kunna analysera olika användares behov.

När det gäller urvalsprinciper och inköpskanaler råder samstämmighet. Man samlar allt som handlar om landskapet / länet. I några fall finns, till exempel när det gäller skönlitteratur och lyrik, en ambition att också samla publikationer av i landskapet / länet verksamma författare. Man koncentrerar sig på tryckta medier och inställningen till andra medietyper, t.ex. cd-skivor och videofilmer är som tidigare nämnts vagt formulerad. Då biblioteken idag samlar och lånar ut filmer och skivor är det naturligt att ansvaret för samlandet av lokalhistoriskt intressanta produktioner åligger biblioteket även för dessa medier, men riktlinjer krävs för att undvika godtyckligt och därmed ofullständigt samlande. Kvalitetskraven är mycket låga och ej skriftligt formulerade. De avviker på så sätt från de som gäller för biblioteken i stort. Endast i några exempel ställs uttalade språkliga krav, kanhända en anmärkningsvärd inställning då biblioteken också har en språkvårdande funktion. Beträffande inköpskanaler sker de flesta inköpen till lokalsamlingen från bokhandel, antikvariat och från hembygdsföreningar. Vid uppbyggandet av lokalsamlingarna prioriterades införskaffandet av äldre litteratur som redan publicerats medan dagens arbete mer handlar om komplettering och bevakning av nyproduktion.

Man kan säga att det motsatta förhållandet gäller för katalogiseringen av samlingarna, där man under 90-talet inledde det digitala katalogiseringsarbetet med den aktuella litteraturen och arbetade sig bakåt i materialet / historien. Samlingarna är idag till allra största delen katalogiserade i bibliotekens kataloger. Det som återstår är vanligen småtryck och en del handlingar. Endast för hälften av samlingarna i denna studie kan sökning i bibliotekets katalog begränsas till enbart lokalsamlingen. Detta kan tyckas anmärkningsvärt då begränsning, via inställningar, i allmänhet kan göras till mellan 50 och 128 olika nivåer. Exempel på sådana nivåer är deckare, djur, foliant, magasin, sagor och äventyr. Att synliggöra lokalsamlingen genom att möjliggöra sådan sökbegränsning är ett enkelt sätt att öka allmänhetens medvetande om denna resurs.

Uppfattningen om användargrupperna är samstämmig. Det är äldre och yngre som använder lokalsamlingen. Den yngre åldersgruppen har ökat under senare år, allt fler elever från grundskolans högstadium och upp till studerande på högskolenivå upptäcker de resurser lokalsamlingen förfogar över. Planer finns vid några samlingar på att formalisera kontakterna med gymnasiebibliotekarier och högskolor för att bättre kunna tillgodose deras behov. Man har inte vid något bibliotek ställt specifika frågor rörande lokalsamlingen då man genomfört enkät- eller användarundersökningar. Genom en sådan skulle medvetandegraden om samlingen kunna mätas för att sedan ligga till grund för riktade åtgärder till flera användargrupper.

När man ser till marknadsföringen kan en tydlig ambition märkas att öka intresset för och användningen av samlingarna. En vanlig åtgärd är att arrangera utställningar kring aktuella teman i samlingen, eller att ha temaskyltning ute i biblioteket. Det förekommer även riktade marknadsföringsåtgärder t.ex. i form av brev till hembygdsföreningar, skolbibliotekarier och släktforskare. Samlingarna presenteras vid biblioteksvisningar men även bokade studiebesök äger rum. Som förstagångsbesökare i flera av biblioteken i denna undersökning kan jag konstatera att skyltningen som ska visa vägen till lokalsamlingen är underskattad som marknadsföringsinstrument. Webbssidan betraktas som en ny och viktig kanal ut till gamla och nya lokalsamlingsbrukare. De är dock inte alltid så lätta att hitta till, det ideala vore en länk till lokalsamlingen direkt från bibliotekets startsida. På samlingens webbsida skulle man sedan kunna läsa en kortfattad presentation, ta del av nyförvärvslista och tidskriftsförteckning, nå bibliotekets katalog och eventuellt kunna söka i digitaliserade bibliografier, vidare finna länkar till andra institutioner av intresse för lokalforskaren samt kunna komma i kontakt med ansvarig bibliotekarie. Rent allmänt kan konstateras att med marknadsföring avses inte avsättande av stora summor för att göra reklam för varken biblioteken eller deras specialsamlingar. Så mycket viktigare blir då att utnyttja de medel som står till buds, att öka allmänhetens medvetande om lokalsamlingen genom att synliggöra den genom skyltning, webbsida, katalog, utställningar och genom samarbete med andra institutioner, t.ex. arkiv och museer. Detta är en viktig uppgift som också i hög grad sysselsätter de ansvariga för lokalsamlingarna.

ABM-samarbete och lokalsamlingen i framtiden

Som redovisats tidigare, under rubriken *Lokalsamlingen – ett tvärsnitt; ABM-samarbete*, förekommer en del samarbetsprojekt mellan arkiv, bibliotek och museer. Det rör sig om digitaliseringsprojekt kring gemensamma webbsidor och gemensamma nätverk men också om katalogiseringstjänster och nätverk uppbyggda kring personliga kontakter. Min uppfattning är att ABM-samarbetet befinner sig i ett inledande skede. De olika aktörerna har klart för sig vad det innebär och medför men själva formen för samarbetet är fortfarande något oklar.

Denna uppsats fokuserar de tre institutionernas gemensamma ansvar speciellt för det lokalthistoriska materialet men i de resonemang som allmänt förs kring ABM-samarbete intas ett vidare perspektiv. Karin Åström jämför och diskuterar i ”Tre kulturer?” de tre institutionernas olika utgångspunkter och uppdrag. Här påtalas skillnader i materialens beskaffenhet, i yrkesrollerna och i användargruppernas

sammansättning.⁵⁶ Åström påpekar att museernas och arkivens material är unikt och måste utnyttjas på plats i högre utsträckning än bibliotekens. Vidare att arkivens personal ofta är historiker och att specialintresse leder till specialistkunskaper vilket i sin tur medför en mer begränsad arbetsmarknad. Museernas personal har den i sammanhanget minst tydliga yrkesrollen med varierande utbildning och bakgrundskunskaper medan bibliotekarien, som har utbildning i informations- och biblioteksvetenskap, arbetar mer med ögonblicksrelaterade frågor och har en bredare arbetsmarknad. Den tredje skillnaden Åström betonar har med användargrupper att göra och detta resonemang anknyter, beträffande lokalforskning, till det jag tidigare anfört om lokalhistoria som medel respektive som mål. Förenklat uttryckt kan sägas att arkiven används i stor utsträckning av forskare, arkiv får också legala förfrågningar t.ex. från åklagarväsendet. Biblioteken används främst av allmänheten och museerna av både forskare och allmänhet liksom av myndigheter t.ex. i samband med stadsplanering.

De skillnader som påtalats ovan blir mindre tydliga om man med bibliotek avser lokalsamlingen. Lokalsamlingarna innehåller unikt material, allt går inte att låna. Samlingarna gallras ej. Bibliotekarien som arbetar med lokalsamlingen har specialistkunskaper inom ämnet och arbetar mer likt arkivarien och museitjänstemannen än bibliotekarier i allmänhet. Dessutom kan konstateras att lokalsamlingen används i forskningssyfte vare sig det gäller en intresserad allmänhet, amatörforskaren eller i mer professionella sammanhang. Det är dessa egenskaper som gör lokalsamlingen till en naturlig utgångspunkt för ABM-samarbete. Från bibliotekens sida kan samlingarna därför komma att prioriteras mer uttryckligt som en självklar resurs för samverkan.

Det finns en stor framtidsoptimism hos de som arbetar med lokalsamlingarna, man konstaterar att intresset ökar och att användargrupperna vidgas. Det stigande intresset för lokalhistoria märks genom att det lokalhistoriska perspektivet poängteras tydligare i skolan, genom fler studiecirklar, ökat intresse för släktforskning och att allt fler torp- och byggnadsinventeringar genomförs. Det märks även genom det ökande antalet publikationer som finns att köpa, något som i sin tur har samband med ny teknik som gör det enklare att publicera lokalt producerat material. Som nämndes i inledningen kan sökande efter historisk förankring skapa stabilitet i en föränderlig värld och detta intensifierade intresse för hembygden kan ha sina orsaker i samhällsförändringar vi ännu inte har perspektiv på.

⁵⁶ Åström, Karin, 2000, "Tre kulturer?", s. 73-75.

Utifrån vad som sagts ovan kan en tänkbar utveckling för folkbibliotekens lokalsamlingar beskrivas med följande formuleringar: det lokalhistoriska intresset ökar av en mängd anledningar – förändringar i tidsandan, globaliseringen, demografiska orsaker samt genom talet om det livslånga lärandet. För det livslånga lärandet, där den traditionella utbildningen utgör grunden för fortsatt lärande i andra miljöer och former, kan forskning i ämnen av lokalhistorisk karaktär vara en naturlig utgångspunkt för att skapa och kartlägga mönster inom vidare ämnesområden. Ett faktum som avspeglas i skolans markering av lokalhistoriskt perspektiv. Det är denna markering som tillsammans med ny pedagogik för inläring, till exempel PBL, som ligger bakom de ökande antalet unga besökare i lokalsamlingarna. I samspel med det ökande intresset kan lokalsamlingarna komma att ges en mer framskjuten placering både organisatoriskt och fysiskt i folkbiblioteken och samtidigt uppmärksammas som folkbibliotekets naturliga resurs för utvecklande av ABM-samarbete.

Lokalsamlingen kan betraktas ur flera synvinklar. Den är folkbibliotekets verkligt unika beståndsdel och skulle kunna ses som en symbol för bibliotekets tradition som bildningsinstitution; både historiskt med rötter i sockenbibliotek och i dåtidens folkbildningsambitioner och samtidigt som en nutida utgångspunkt för det livslånga lärandet.

Sammanfattning

Föreliggande uppsats behandlar ett antal lokalsamlingar vid svenska folkbibliotek utifrån följande frågeställningar: Vilket mål och syfte har biblioteken med att tillhandahålla en lokalsamling? Har målsättningen förändrats eller finns tecken på att den håller på att förändras? Skiljer sig bibliotekens intentioner åt och i så fall vad beror detta på? Finns gemensamma nämnare och skiljer sig samlingarna åt beträffande omfattning, urval, placering, användning, användare, marknadsföring och service? Förekommer ABM-samarbete? I så fall i vilken form? I uppsatsens inledning framförs ett förslag till gällande forskningsläge och därefter resoneras kring begrepp och teorier som ligger till grund för undersökningen, – ABM-samarbete och det livslånga lärandet. Dessutom görs en kort presentation av arkiv, bibliotek och museer som lokalhistoriska källor.

För att kunna dra mer allmängiltiga slutsatser valdes åtta lokalsamlingar ut för närmare granskning. Samlingarna återfinns vid stadsbiblioteken i de befolkningsmässigt största städerna i åtta Mellansvenska län och kan därför sägas vara representativa för denna region. Undersökningen genomfördes i form av intervju med den bibliotekarie som ansvarar för lokalsamlingen. Intervjun, enligt standardiserat frågeformulär, ägde rum i samband med studiebesök. Samlingarna presenteras individuellt i kapitlet *Lokalsamlingen i närbild*. Därefter redovisas intervjusvaren utifrån aspekterna *målsättning, organisation och ekonomi, verksamhet, användare och ABM-samarbete*.

Av undersökningen framgår att bibliotekens mål och syfte med att tillhandahålla en lokalsamling är vagt formulerad och att verksamheten vanligen är helt integrerad med biblioteket i stort. Samlingarna ger ett likartat intryck, de är tämligen omfattande och har genomtänkt placering. De byggs upp enligt samma principer och ansvaret för samlingen åligger en person med särskilda kunskaper på området. Lokalsamlingarna samarbetar med arkiv och museer då dessa samlar liknande material. Detta samarbete, som tidigare haft sin huvudsakliga grund i personliga relationer, har i några exempel allt mer kommit att handla om institutionsmässiga kontakter och samarbete utifrån tekniska aspekter.

I uppsatsens avslutande kapitel diskuteras hur lokalsamlingen används idag. Det konstateras att det lokalthistoriska intresset tycks öka, något som avspeglas i användningen av bibliotekens lokalsamlingar. Slutligen resoneras kring varför lokalsamlingen kan ses som bibliotekets naturliga utgångspunkt för ABM-samarbete.

Käll- och litteraturförteckning

Opublicerat material

Aringsjö, Ann-Britt, ansvarig för Saxonarkivet vid Örebro Stadsbibliotek. Intervju genomförd i samband med studiebesök 30 januari 2002.

Aringsjö, Ann-Britt, e-brev till uppsatsförfattaren daterade 5 februari 2002 och 22 mars 2002.

Falu Stadsbibliotek, *Målbeskrivning för Biblioteket*, version 000126, s.17 och 21. (Kopia av internt dokument).

Fällman, Gunilla, ansvarig för Uppsala- och Upplandssamlingen vid Uppsala stadsbibliotek. Intervju genomförd i samband med studiebesök 17 januari 2002.

Fällman, Gunilla, e-brev till uppsatsförfattaren daterat 14 mars 2002.

Höwing, Ingrid, ansvarig för Sörmlandssamlingen vid Eskilstuna stads- och länsbibliotek. Intervju genomförd i samband med studiebesök 29 januari 2002.

Höwing, Ingrid, e-brev till uppsatsförfattaren daterat 14 mars 2002.

Larsson, Jan, ansvarig för Stiftsbiblioteket och Västmanlandssamlingen vid Västerås stadsbibliotek. Intervju genomförd i samband med studiebesök 22 januari 2002.

Larsson, Jan, e-brev till uppsatsförfattaren daterade 25 januari 2002, 28 januari 2002 och 14 mars 2002.

Nilsson-Sjöquist, Eva, e-brev till uppsatsförfattaren daterat 27 mars 2002.

Tolstoy, Michael, ansvarig för Gästrik - Hälsingesamlingen vid Gävle Stadsbibliotek. Intervju genomförd i samband med studiebesök 7 februari 2002.

Tolstoy, Michael, e-brev till uppsatsförfattaren daterade 11 februari 2002 och 14 mars 2002.

Wachenfeldt, Mathias von, ansvarig för forskaravdelningen (gamla Stiftsbiblioteket och Östgötasamlingen) och Nilsson-Sjöquist, Eva, bibliotekarie vid forskaravdelningen, Linköpings Stadsbibliotek. Intervju genomförd i samband med studiebesök 14 februari 2002.

Witt, Pia och Hemström, Elisabeth, ansvariga för Dalasamlingen vid Falu Stadsbibliotek. Intervju genomförd i samband med studiebesök 12 februari 2002.

Witt, Pia, e-brev till uppsatsförfattaren daterat 22 mars 2002.

Åkerblom, Bengt, ansvarig för Värmlandsrummet vid Karlstad Stadsbibliotek.

Intervju genomförd i samband med studiebesök 5 februari 2002.

Åkerblom, Bengt, e-brev till uppsatsförfattaren daterat 6 februari 2002.

Åkerblom, Bengt, brev till uppsatsförfattaren, daterat 13 mars 2002.

(Samtliga intervjuer och e-brev finns som utskrift i uppsatsförfattarens ägo.)

Publicerat material

Almerud, Peter, "ABM eller A, B och M? Låt innehållet avgöra", *Kunskapens källor. Om samarbete mellan arkiv, bibliotek och museer*, red. Peter Almerud, (Nacka: DIK-förbundet 2000), s. 13-30.

Beijbom, Ulf, *Släkt- och hembygdsforskning*, (Stockholm 1978).

Bibliotekslag, SFS 1996:1596, (Stockholm: Allmänna förlaget).

Furhammar, Sten, *Mål, medel och måluppfyllelse i folkbiblioteksverksamheten*, (Borås 1986).

Härd, Sverker, Utbildningsdepartementet, *Det livslånga och livsvida lärandet – vad innebär det och varför talar alla om det?*, föredrag vid ABM forum 2001, Nordiska museet, Stockholm 6 december 2001. (Minnesanteckningar)

Klasson, Maj, "Mobilisering eller anpassning? Folkbibliotekens roll i ett livslångt lärande", *Biblioteksstudier. Folkbibliotek i flervetenskaplig belysning*, red. Romulo Enmark, (Göteborg 1990), s. 112-139.

Landsbiblioteket Västerås, red. Sven Olsson, (Västerås: Byggnadskommittén för Stifts- och Landsbiblioteket 1958).

Lindh, Björn, "ABM", *Ikoner* 1998:2, s. 12-15.

Linköpings stadsbiblioteks återuppbyggnad 1996-2000, red. Anna-Lena Jacobson-Schacht, (Linköping 2000).

Mackay, Neville, "Resource: the Council for Museums, Libraries and Archives", *Arkiv, Bibliotek och Museer. Rapport från ABM-forum 2000*, (Nacka: DIK-förbundet 2001), s. 7-15.

Patel, Runa, Davidson, Bo, *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*, (Lund 1994).

Ranius, Allan, *Östgötalitteratur vid Stifts- och landsbiblioteket i Linköping*, (Linköping 1983).

Rydén, Josef, "Lokalhistoria - vad och varför?", *Bygd och Natur : årsbok 1989*, (Stockholm : Sveriges hembygdsförbund 1939-1996), s. 7-23.

Svensén, Rebecka, ”Ny statlig utredning: Arkiv, bibliotek och museer i samverkan”, *kultur & politik* 2001:3, s. 4-5.

Velure, Magne, ”Stortingsmelding med visionar?”, *Arkiv, Bibliotek och Museer. Rapport från ABM-forum 2000*, (Nacka: DIK-förbundet 2001), s. 17-23.

Åström, Karin, ”Tre kulturer?”, *Arkiv bibliotek museer. Rapport från ABM – forum 2000*, (Nacka: DIK-förbundet 2001), s. 73-77.

Elektroniskt publicerat material

Eskilstuna kanalbolag, (28 januari 2002), URL:

<http://www.eskilstuna.se/kanalbolag/index.html>

Eskilstuna stads- och länsbibliotek, *Sörmlandssamlingen*, (28 januari 2002), URL: <http://www.eskilstuna.se/lansbiblioteket/media/sormlandica/sormsamling.htm>

Falu Stadsbibliotek, *Dalasaamlingen*, (19 mars 2002), URL:

<http://www.falun.se/www/falun/kultur.nsf/09f5b4931408ad83c1256b0d0045c55e/97caf35f4daaa0afc1256b1100328f7b?OpenDocument>

Gävle Stadsbibliotek, *Gästrik – Hälsingesamlingen*, (14 januari 2002), URL:

http://www.gavle.se/bibliotek/html/lokalsamling/gastrike_halsinge.htm

Historieportalen, URL: <http://www.edu.linkoping.se/lokalhistoria/nyport/head.htm>

Kulturarv Östergötland, URL: <http://www.tema.liu.se/kultarv/>

Kulturnät Sverige, *ABM-samverkan*, (20 november 2002), URL:

<http://www.kultur.nu/abmsamverkan.html>

Kulturrådet, *De kulturpolitiska målen*, under rubriken ”Vad gör kulturrådet?”, (5 mars 2002), URL: <http://www.kur.se>

Kulturrådet, *Unescos Folkbiblioteksmanifest*, under rubriken ”Vad gör kulturrådet?”, (5 mars 2002), URL: <http://www.kur.se>

Lindh, Agneta, *ABM – samhällets minnesinstitutioner i samverkan*, (25 mars 2002), URL: <http://www.kb.se/bibsam/refgrupper/abmintro2.htm>

Linköping Stadsbibliotek, *Östgötasamlingen*, (19 mars 2002), URL:

<http://www.linkoping.se/bibliotek/forskaravd/osaml/>

Statistiska Centralbyrån, *Befolkningsförändringar t.o.m. 3:kvartalet 2001 och folkmängd 30 september 2001*, (27 november 2001), URL:

<http://www.scb.se/befovalfard/befolkning/befstor/befarlig/beforandr13kv01.asp>

Statistiska Centralbyrån, *EU:s regioner – NUTS*, URL:

http://www.scb.se/regioner/reg_indel/eu_indel/nuts.asp

Svenska Kommunförbundet, *Statistik och nyckeltal*, (28 november 2001), URL:

<http://www.svekom.se/stat/statistik/kgrupp.htm>

Umeåuniversitetsbibliotek, *Forskningsarkivet*, (4 april 2002), URL:

http://www.foark.umu.se/infosok/ark_ensk.htm

Uppsala stadsbibliotek, *Uppsala- och Upplandssamlingen*, (8 januari 2002),

URL: http://www.uppsala.se/kulturforvaltningen/stadsbiblioteket/atillo/vuxen/upp_saml.htm

Västerås stadsbibliotek, *Västmanlandssamlingen*, (21 januari 2002), URL:

<http://www.bibliotek.vasteras.se/hb/vastmanlandssamling.htm>

Örebro stadsbibliotek, *Saxonarkivet – hembygdssamling för Örebro län*,

(29 januari 2002), URL:

<http://212.214.136.249/asp/tplOrebroStandard.asp?key=visintra@996&mode=print>

(Kopior av daterade webbsidor finns utskrivna i författarens ägo)

Bibliotekskataloger

Eskilstuna stads- och länsbibliotek, katalog:

http://opac.eskilstuna.se/pls/bookit/pkg_www_misc.print_index?in_user_id=opac-e-e&in_password=opac-e-e

Falu Stadsbibliotek, katalog: <http://w3.falun.se/opac/sv/>

Gävle Stadsbibliotek, katalog:

http://opac.bibliotek.gavle.se/pls/bookit/pkg_www_misc.print_index?in_user_id=opac-g-e&in_password=opac-g-e1

Karlstad stadsbibliotek, katalog:

http://biblioteket.karlstad.se/bookit/plsql/pkg_www_misc.print_index?in_user_id=opac-k-e&in_password=opac-k-e

Linköping Stadsbibliotek, katalog:

http://opac.linkoping.se/bookit/plsql/pkg_www_misc.print_index?in_user_id=opac-l-e&in_password=opac-l-e1

Uppsala stadsbibliotek, katalog:

http://bookit.uppsala.se/bookit/plsql/pkg_www_misc.print_index?in_user_id=opac-uaa-e&in_password=opac-uaa-e1

Västerås stadsbibliotek, katalog:

http://opac.vasteras.se/bookit/plsql/pkg_www_misc.print_index?in_user_id=opac-v-e&in_password=opac-v-e1

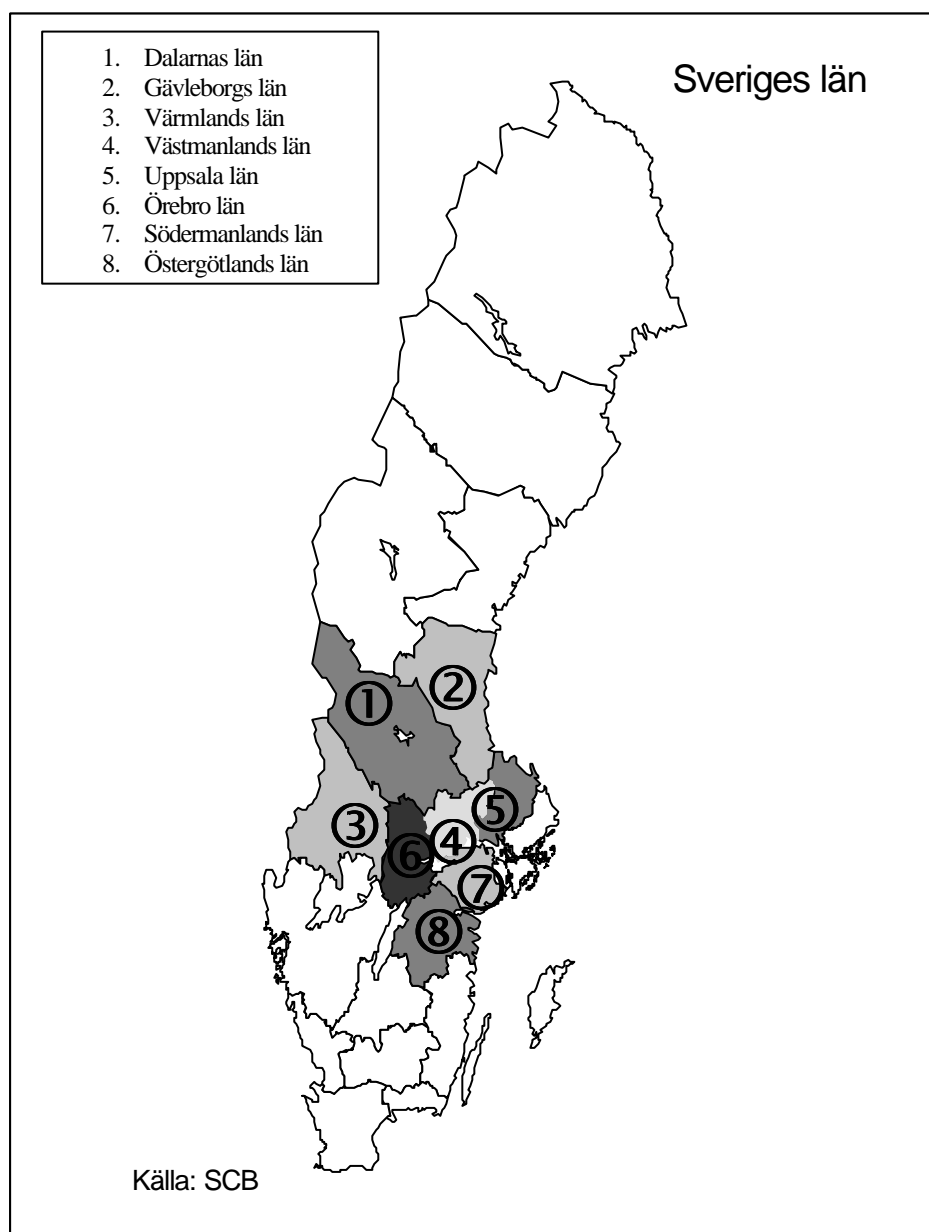
Örebro stadsbibliotek, katalog:

http://opac.orebro.se/bookit/plsql/pkg_www_misc.print_index?in_user_id=opac_e&in_password=opac_e

Bilagor

- Bilaga 1 Länsindelad Sverigekarta.
- Bilaga 2 Underlag för intervjuer.

Bilaga 1: Länsindelad Sverigekarta

Bilaga 2: Underlag för intervjuer

1. Historik

När, hur och varför etablerades lokalsamlingen?

Kuriosa?

2. Organisation och ekonomi

Allmänt:

Huvudmannaskap, d.v.s. lokalsamlingens organisatoriska placering?

Vilka är motiven bakom denna placering? (Om t.ex. länsbiblioteket)

Intern organisation:

Är någon del av arbetet med lokalsamlingen decentraliserad? Förvärv?

Katalogisering? Administration?

Har lokalsamlingen en egen separat budget?

Ansvarsfördelning?

Nämns lokalsamlingen specifikt i verksamhetsplanen för biblioteket?

Görs ekonomisk uppföljning av olika verksamhetsområden, t.ex. lokalsamlingen, genom t.ex. separat statistik över förvärv, lån, fjärlån, litteratursökningar? (Viktigt vid förändring/omläggning av verksamhet, motivera inrättande av tjänst eller för kostnadskrävande kompletteringar.)

Tillämpar biblioteket interndebitering?

3. Målsättning

Finns en nedtecknad – allmän eller detaljerad målsättning för arbetet med lokalsamlingen?

Har målsättningen förändrats under senare tid eller finns tendenser till förändrat synsätt idag?

Görs uppföljning av eventuellt uppsatta mål?

Bedrivs bibliografiskt arbete?

4. Omfattning och uppbyggnad

Av vad består lokalsamlingen? Ämnesområden? Antal volymer, typ av medier?

Vad är särskilt unikt med lokalsamlingen? Ung. hur stor del av samlingen består av material som inte går att hitta någon annanstans? Det äldsta?

Urvalsprinciper vid uppbyggandet av samlingen? Finns skriftlig policy? Avgränsning?

Förvärvskanaler? Leverantörer, gåvor, antikvariat?

Gallring?

Ungefärlig årlig tillväxt, antal volymer? (De senaste åren)

Finns delar av samlingen magasinerad?

Hur stor del av bibliotekets totala inköpsbudget går till uppbyggnad av lokalsamlingen?

Inredning?

5. Geografisk placering

Hur är samlingen placerad i biblioteket? Ett rum, flera rum, sep. avdelning?

Antal kvadratmeter? (Biblioteket i övrigt?)

Har samlingen ”alltid” funnits på denna plats?

Är placeringen tillfredsställande? Fördelar och nackdelar?

6. Marknadsföring

Görs särskilda marknadsföringsaktiviteter för lokalsamlingen? – annonsering, utställningar, temaveckor? Marknadsföringsplan? Är specifika målgrupper för lokalsamlingen inringade? I så fall, hur och vilka är de?

Finns särskild symbol, logotyp eller stämpel för lokalsamlingen?

Skyltning i biblioteket?

Informationsfolder? (Information om den service som erbjuds?)

Studiebesök?

Hemsidan? Ansvar, uppdatering? (Ställs frågor via?)

Användarenkäter?

Görs försök att nå nya användargrupper?

7. Tillgänglighet

Öppettider? (Biblioteket i övrigt?)

Tillgänglighet utanför öppettid?

Sökbarhet i bibliotekskatalogen? (Book-It?) Hela samlingen? Om inte, hur stor del söks i kortkatalog?

Hylluppställning? (Alfabetisk-, ämnes-?)

8. Personal

Har du som ansvarig för lokalsamlingen medvetet sökt dig till denna arbetsuppgift?

Bakgrund och utbildning?

Uppdelning i ansvarsområden?

9. Användargrupper

Vilka använder lokalsamlingen?

Syfte – ålder – kön?

Besökssiffror?

Förändringar – historiskt och i nuläge?

10. ABM-samarbete

Finns samarbete med t.ex. läns museet och arkiven på orten? I så fall, hur ser det ut?

Finns informationsmaterial tillgängligt hos ovanstående institutioner?

Skulle ett utökat samarbete vara önskvärt, t.ex. för att renodla beståndet eller för att kunna söka i varandras kataloger?

11. Framtiden

Finns planer på förändringar? Placering? Urval? Tillgänglighet?

Ökar det lokalhistoriska intresset enligt din uppfattning?

Vad tror du som ansvarig om lokalsamlingens framtid?